

Capitulum 16

Discipulus: Audivi rationes quibus ostenditur quod catholici potestatem habent inquirendi de papa super crimine heresis diffamato, occasione quarum accedit michi voluntas specialiter inda-
 5 gandi an propter appellationem aliquorum contra papam pro causa heresis interiectam catholici habeant potestatem inquirendi de summo pontifice. Cum enim talis appellatio sit diffamatoria pape, videtur, quod si prelati habent potestatem inquirendi de papa super crimine heresis diffamato, quod etiam propter talem appellationem eandem obtinent potestatem. Unde de hoc quid sentiant
 10 literati indicare digneris.

Magister: Circa hoc sunt assertiones contrarie, quibusdam dicentibus quod in nullo casu est appellationi contra summum pontificem deferendum nec propter eam aliquid est agendum, aliis
 15 dicentibus quod appellationi pro causa heresis contra summum pontificem interiecte debent prelati deferre et propter eam oportet eos de iure de tali appellatione cognoscere.

Discipulus: Motiva prime assertionis allega.

Magister: Prima assertio auctoritatibus et rationibus videtur
 20 posse probare. Prima auctoritas est Gelasii pape et ponitur 9 q. 3 c. *Ipsi*, qui ait: “ipsi sunt canones qui appellationes totius ecclesie ad huius sedis examen voluerunt deferre. Ab ipsa vero nunquam prorsus appellare debere sanxerunt”. Secunda est eiusdem c. sequenti qui ait: “cuncta per mundum novit ecclesia quod sa-

3 heresis] heresi Bb 4 accedit] accidit Edd Vg Va 6 habeant] Bb An Vg Va Ba: habent Edd Fi Vc We 7 talis] *omitted* Edd 7 diffamatoria] diffamatorias Bb diffamatio Va Vd Sm Fr 8 si] *omitted* Ba Es 8 habent] habeant Edd 9 propter] per Vc 10 obtinent] obtinet Ba Es 14 nec ... agendum] *omitted* Edd 14 propter eam] propterea Ba Vd 15 contra] *omitted* Va Vg 16 deferre] differre Pz Sm 16 propter] per Edd propterea Ba Vd 16 eam] consequens Edd *omitted* Ba Vd 20 et] que Ba 20 3] 1 Bb 22 voluerunt] noluerunt Bb volunt Ba Es nolunt Vd 22 ipsa] ipso Edd Vg Es 23 appellare] appellari Edd Vg 23 sanxerunt] sanxerunt Va senserunt Ba Es Vd suaserunt Sm 23 eiusdem] in *added* Ba

20–23 col. 611 24–28 *ibid.*

1 capitulum 16] Capitulum 16 quod non est deferendum appellationi facte contra papam hereticum nec propter huiusmodi appellationem catholici debent se intrmittere inquirendo Ox tractat opinionem dicentem quod appellationi etiam in causa heresis non est deferendum nec in aliquo casu a papa appellandum sed ad eum est causa fidei referenda Fr

crosancta romana ecclesia fas de omnibus habet iudicandi, neque
 cuiquam de eius liceat iudicare iudicio. Siquidem ad illam de
 qualibet mundi parte appellandum est, ab illa autem nemo est ap-
 pellare permissus". Ex quibus verbis colligitur quod in nullo casu
 a papa appellare licet, quia canones supradicti absolute sine omni
 distinctione affirmant quod a romana ecclesia appellari non licet,
 ergo nec nos debemus distinguere.

Discipulus: Pro eadem assertionem rationes adducas.

Magister: Prima ratio talis est. Ab illo qui non habet supe-
 riorem in terris appellare non licet (2 q. 6 c. *Anteriorum*), sed
 papa non habet superiorem in terris cum ipse sit caput et iudex
 omnium christianorum. Ergo a papa appellare non licet. Secunda
 ratio est hec. Qui licite pro causa heresis appellat ab aliquo est to-
 taliter a iurisdictione ipsius exemptus, quia omnis appellans in eo
 super quo appellat est exemptus a iurisdictione illius a quo appel-
 lat (Extra, *De appellationibus, Cum teneamur* et c. *Proposuit*).
 Qui autem appellat super causa heresis appellat super tota iuri-
 sdictione illius a quo appellat, quia si est hereticus nullam habet
 iurisdictionem omnino. Ergo qui appellat ab aliquo super causa
 heresis a iurisdictione ipsius est exemptus omnino. Sed nullus
 christianus est exemptus omnino a iurisdictione pape, ergo nulli
 licet appellare ab ipso. Tertia ratio est hec. Ab illo appellare non
 licet a cuius obedientia non licet recedere, quia appellans reced-
 dit ab obedientia illius a quo appellat. Sed nulli christiano licet
 recedere ab obedientia pape (dis. 12 c. *Preceptis*), ergo nulli
 christiano licet a summo pontifice appellare. Quarto sic. Ab illo
 appellare non licet ad quem est ab omnibus si oppressi fuerint
 appellandum, quia non licet eidem in eadem causa appellare ab

26 iudicio] iudicare An Fi 27 nemo] non An Fi 28 permissus] permis-
 sum An Fi 28 verbis] *omitted* Bb An Fi We 28 casu] *omitted* Edd Vg Va
 29 omni] discussione vel *added* Edd Vg Va 31 nos] Vc We: eos Edd Vg Va
 Bb An Fi Ba 32 rationes] *omitted* Bb 34 6] 8 Edd 34 anteriorum] Fb
 Edd Vg Va We: *Anterior* Bb An Fi Vc *Anterioribus* Ba 35–36 cum ... licet]
omitted Bb 35–36 cum ... christianorum] *omitted* Ba 36 appellare ... li-
 cet] *omitted* Fi *gap* An 36 appellare] appellari Pz 37 hec] *omitted* Ba
 37 causa] causis Ba 40 teneamur] teneamus Pz Gs 42 quia] qui Ba
 45 omnino] *omitted* Edd 45 nulli] non Edd 46 ratio] eorum *added* Fi
 49 12] 13 Edd Vg 51 si] Edd Vg Va An Fi: qui Bb Vc We Ba 51 fuerint]
 sunt Ba Es 52 eidem] eodem Fi

aliquo et ad ipsum. Sed omni christiano in causa heresis si oppres-
 55 sus fuerit licet appellare ad papam (2 q. 6 c. *Si quis* et c. *Omnis* et
 c. *Ad romanam* 1 et c. *Ad romanam* 2), ergo nulli christiano licet
 in causa heresis appellare a papa. Quinto sic. Sicut imperator pri-
 matum habet in temporalibus ita papa in spiritualibus primatum
 noscitur obtinere. Sed nulli pro aliqua causa temporali licet ap-
 60 pellare ab imperatore secundum leges. Ergo nulli licet appellare
 pro causa spirituali a papa et per consequens pro causa heresis
 non est a summo pontifice appellandum. Sexto sic. Ab illo ad
 quem sunt omnes cause fidei deferende non est pro causa fidei
 appellandum. Sed omnes cause fidei sunt ad summum pontifi-
 65 cem deferende (24 q. 1 c. *Quotiens* et Extra, *De baptismo et*
eius effectu, *Maiores* et dis. 17 *Multis*). Ergo pro causa fidei non
 est a summo pontifice appellandum. Ex quo concluditur quod si
 contingeret aliquem contra papam temere appellare tali appella-
 tioni esset minime deferendum et propter eam non esset de papa
 aequaliter inquirendum nec aliquid aliud innovandum.

Capitulum 17

Discipulus: Iste allegationes pro assertione predicta videntur
 fortes, quarum virtutes magis advertam si recitaveris quomodo

53 et] *omitted* Edd Sm 53 ipsum] appellare *added* Ba Es 53–56 sed ...
 papa] *omitted* Va 53 causa] causis Edd Vg causam Bb 54 6] 7 Vc
 54 si quis] Fb: *Quisquis* Ww 54 et¹] *omitted* Edd 54 omnis] *Omnes*
 Bb Ba 55 1 ... 2] *omitted* Edd 2 Vg 1 et 2 Ba 55 et] Vc We: *omit-*
ted Bb An Fi 59 secundum] quod *added* Va 59 leges] canunt *added* Va
 59–60 appellare ... papa] appellare a papa in spiritualibus sive pro causa spi-
 rituali Ba Es 61 non] *omitted* Bb 61 summo pontifice] papa Edd 61 sic]
omitted Ba 61 ab illo] Ad illum Vc 64–65 et² ... effectu] *omitted* Ba
 65 et dis] *omitted* Ba 65 ergo] *omitted* Va 67 contingeret] contingit Ba
 68 deferendum] defendendum We 68 propter eam] Bb Vc We: propter ea
 Ba Es Sm Vd *gap* An Fi *omitted* Edd Vg Va 69 aliud] aliter Edd Vg Va
omitted Ba 3 virtutes] Edd Vg Bb An Fi: virtutem Vc We Va Ba veritates
 Sm

54 Either c.4 (col. 467) or c. 7 (col. 468). But see also Gratian, *dictum post c.*
 19, § *Item*, col. 472 54 col. 467 55 col. 467 55 col. 468 64 col. 970
 64–65 col. 644 65 cols. 51–52

1 capitulum 17] Capitulum 17 tres conclusiones circa prosecutionem appella-
 tionis contra papam de heresi diffamatum quodque est ei deferendum Ox narrat
 tres conclusiones quibus ostendit quando a papa appellari possit et quando non
 et primam trimembrem prosequitur Fr

respondetur ad illas et qualiter assertio contraria fulciatur. Unde primo assertionem contrariam munire nitaris, secundo narra quomodo ad rationes prescriptas respondetur. 5

Magister: Assertionem contrariam melius intelliges si tibi fuerit per particulas explicata.

Discipulus: Hoc peto ut facias.

Magister: Assertio contraria medullitus explicata tres continet conclusiones, quarum prima est quod a papa catholico quavis de heresi publice diffamato pro causa heresis directe appellare non licet, nisi forte aliquis deceptus haberet iustam causam credendi papam esse hereticum. Secunda conclusio est quod a papa heretico licet appellare. Tertia conclusio est quod si aliquis de facto appellaret a papa catholico, antequam constaret appellationem huiusmodi non esse legitimam esset appellationi deferendum eiusdem. 10 15

Discipulus: Istas tres conclusiones cupio per ordinem pertractari. Primam autem cupio explicari quia plures partes continere videtur quas non bene intelligo. Ignoro etiam quare illud adverbium “directe” adiungitur. 20

Magister: Bene dicis quod predicta conclusio tenet plures partes, quia tres continet explicite vel implicite. Quarum prima est quod qui non est deceptus de fidelitate pape, quia videlicet non habet probabilem causam credendi papam esse hereticum, non debet ab eo directe pro causa heresis appellare sibi videlicet heresim imponendo vel ipsum de heresi accusando aut quomodolibet diffamando. Secunda pars est quod in casu liceret non decepto de fidelitate pape indirecte contra ipsum pro causa heresis appellare, puta si sciret papam de heresi mendaciter diffamatum nolle se purgare vel iudicio submittendo vel alio modo debito scandalum exortum de ipso sedare. Tunc enim talis posset 25 30

4 respondetur] respondeatur Ba 4 illas] ipsas Vc We 4 qualiter] quomodo Va 5 nitaris] conaris Va 6 prescriptas] predictas Ba 7 si] *S gap* Bb 10 assertio] In assertionem Edd Vg Va 10–11 continet] continentur Edd Vg Va 16–17 appellationem] eius *added* Vg 17 huiusmodi] eius Edd 17 esse] esset Vg 17 esset] esse Vg 17 appellationi] appellationem Vg 18 eiusdem] eidem Ba 21 ignoro] Imo Edd 21 quare] quem Bb qualiter Vc 22 adiungitur] ponitur Edd 23 bene] Deinde We 23 tenet] Edd Vg Bb An Fi: continet Vc We Va Ba 25 qui] *omitted* Bb 25 videlicet] scilicet Ba 27 videlicet] scilicet Ba 28 vel] et Vc 28 ipsum] eum Vc We 32 nolle] nullo Va 32 purgare] purgando Bb We Ba 33 exortum] *omitted* Edd Vg 33 tunc enim] Tamen Vg Utique Ba

35 pro causa heresis papam ad iudicium provocare, non sibi heresim
imponendo sed allegando quod papa super crimine heresis men-
daciter diffamatus exortum scandalum sedare tenetur. Tertia pars
est quod deceptus habens iustam causam credendi papam esse
hereticum posset licite a papa catholico appellare.

40 **Discipulus:** Nova quidem et irrationabilia, ut michi videtur,
infers auribus meis. Prima enim pars apparet michi vera sed duas
sequentes reputo falsas, et tamen pro omnibus allegationes audire
desidero.

45 **Magister:** Pro prima sic arguitur. Appellans directe pro causa
heresis ab aliquo heresim imponit eidem. Sed nulli non decep-
to licet imponere heresim pape catholico, ergo etc. Pro secunda
parte sic arguitur. Salus catholice fidei preferenda est summo pon-
tifici quantumcunque sciatur catholicus. Si ergo papa catholicus
super heresim diffamaretur, ex qua infamia periclitaretur fides, si
50 nollet se catholicum declarare in favorem fidei christiane, liceret
contra papam appellare provocando eum ad iudicium ut videlicet
cogeretur pro salute fidei suam innocentiam declarare, et ita in-
directe licet pro causa fidei a papa catholico appellare. Pro tertia
parte allegatur sic. Cui licet pro aliqua causa appellare si non est
deceptus eidem licet pro eadem causa appellare si absque culpa
55 sua est deceptus, sicut iudex deceptus per falsos testes vel falsa
instrumenta eandem potest licite proferre sententiam quam lice-
ret sibi proferre si eadem causa esset per testes legitimos vel vera
instrumenta probata. Propter quod ecclesia decepta falsam profe-
rendo sententiam non peccat, imo peccaret si, decepta, sententiam
60 que est iniusta ex parte rei non ex parte ferentis non ferret. Sed
qui scit papam esse hereticum potest contra eum licite appella-
re. Ergo deceptus habens iustam causam credendi papam esse
hereticum quamvis non sit potest contra eum pro causa heresis

34 ad iudicium] iudicio Edd 36 sedare] sedare] secare Bb 38 posset]
potest Edd 38 catholico] heretico Ba 39 quidem] quidam Bb We Vg
multa *added* Ba 41 sequentes] alias Ba 42 desidero] *omitted* Bb 46 est]
omitted Bb 47 catholicus] esse *added* Vc We Ba 48 heresim] heresi Ba
49 catholicum] esse *added* We Ba 49 liceret] licet Edd Vg Va 50 papam]
omitted Va 50 provocando] provocandum We 50 videlicet] *omitted* Edd
51–52 indirecte] directe Edd 53 allegatur] arguitur Vc Ba 55–56 falsa
instrumenta] Vc We: falsum instrumentum Ba falso instrumento Edd Vg Va
Bb An Fi 56 licite] *omitted* An Fi 57 sibi] *omitted* Ba 57 eadem]
eandem We 57 legitimos] legitimo Bb 60 rei] *omitted* Vg et *added* Ba
60 ferentis] proferentis Ba 61 eum] ipsum Va 62 papam] aliquem Edd
63 pro] procedere pro Ba

licite appellare. Ad probandum autem quod aliquis potest habere iustam causam credendi aliquem esse hereticum quamvis in rei veritate non sit hereticus, quere argumenta libro ??? De optimo genere addiscendi. 65

Capitulum 18

Discipulus: Non requiro pro nunc plures allegationes pro tribus assertionibus supradictis, quia de aliquibus earum postea occasionem habebo loquendi. Ideo ad secundam conclusionem principalem te converte et ad probandum quod licet a papa heretico appellare allegare coneris. 5

Magister: Antequam adducantur allegationes quod a papa heretico liceat appellare expedit tibi, forte ut eas melius intelligas, modum ponendi explicite aperiri.

Discipulus: Hoc volo. 10

Magister: Ponentes licere a papa heretico appellare nollent ad strictissimam significationem appellationis artari.

Discipulus: Ergo appellatio habet plures significationes.

Magister: Quod nomen appellationis plures significationes habet beat Alexander tertius (Extra, *De appellationibus*, c. *Cum sit romana*) aperte insinuat, dicens: “sacri canones etiam extra iudicium passim appellare permittunt, non solent huiusmodi dici 15

66] primo Edd Fr Di To Es Ax Vd 105 Bb An Vc Vf Ox Av We Na Lc Ba 10.5 Fi 145 Pa Pc La Lb Sa Vb 45 Va 14 Ca Pb 15 Ce 1 c. 5 Vg quarto, quinto capitulo Sm primo 14 Ar 2 plures] *omitted* Fi 3 assertionibus] allegationibus Edd 3 supradictis] supradictas Va predictis Ba 4 secundam] *omitted* Pz 5 te] *omitted* Ba 5 et] *omitted* Va Vg 5 licet] liceat Ba 6 allegare] *omitted* Bb 7 adducantur] Vc We Ba Sm: advertantur Edd Vg Va Bb An Fi 7 allegationes] *omitted* Va 9 aperiri] aperire Va 10 volo] nolo Va 11 nollent] Edd Vg Va An Fi: nolunt Bb Vc We volunt Ba 12 artari] Ly Gs Vg Bb An Fi Sm: artare Pz Vc We Va Ba 15 cum] *Qua* Ba 16 etiam] et Ba 17 solent] Fb Bb An Vc We Ba: solum Edd Fi Vg Va 17 dici] *omitted* Edd Vg Va

15–18 col. 411

1 capitulum 18] Capitulum 18 declarantur multa utilia circa materiam appellationis a papa heretico et quomodo debet sumi nomen appellationis Ox tractat quomodo a papa heretico licet appellare distinguit de duplici appellatione quodque causa fidei pertinet ad omnes Fr

appellationes sed provocationes ad causam”. Ubi dicit glossa: “lo-
 20 quitur de appellationibus que fiunt extra iudicium ab adversario,
 ne faciat aliquid in preiudicium appellantis super eo pro quo ap-
 pellat, et tales appellationes quasi provocationes sunt ad causam,
 et talibus appellationibus est deferendum (infra eodem, capitulo
Bone) et tales appellationes faciunt clerici frequenter in se et in
 electionibus et pro aliis negotiis ecclesie, supra *De electione c.*
 25 *Consideravimus* et *c. Bone* et *c. Auditis*, infra, *De his que fiunt a*
maiori parte capituli, c. 1”. Ex quibus verbis colligitur quod ap-
 pellatio plures habet significationes. Aliqua enim appellatio est
 que continet querelam inique sententie et fit a iudice. Aliqua au-
 30 tem est appellatio que non continet querelam inique sententie,
 que quandoque non est a iudice sed est provocatio quedam ad
 causam ne aliquid fiat illicite.

Discipulus: Applica ista ad propositum.

Magister: Dicunt assertores predicti quod largissime uti vo-
 lunt nomine appellationis, ne videantur concedere quod appellans
 35 a papa heretico eo ipso quod appellat habet papam hereticum pro
 iudice, quia eo ipso quod aliquis appellat a papa heretico habet
 ipsum pro non iudice, quem tamen ad causam provocare inten-
 dit, ne in preiudicium appellantis et omnium catholicorum papali
 utatur officio.

40 **Discipulus:** Hoc ultimo dictum contraria videtur includere,
 nam si licet appellare a papa heretico maxime liceret appella-
 re ab ipso si aliquo litigante coram ipso super questione fidei

18 dicit] dicta Edd *omitted* Va 20 faciat] Gl: fiat Ww 20 pro] super An
 Fi 22–23 infra ... bone] Gl: 14 *Bone* Edd infra e. *Bone* Vc ut in c. *Bone* Ba
 i.e. *Bone* Bb An Fi We Va Vg c. ti. *added* Ba 23 in¹] Gl: inter Ww 24 et]
 Gl: *omitted* Ww 24 pro] et Ba 24 supra] scilicet Ba 24 electione]
electis et Edd Vg *electis* We et *added* Ba 25 *consideravimus*] *Considera-*
tionibus Edd *Consideramus* Va Vg Ba 25 et c¹] Gl: *omitted* Ww 25 bone]
Bene Va *omitted* Ba 25 et c²] Gl Ba: *omitted* Edd Vg Va Bb An Fi Vc We
 25 *auditis*] *Auditionis* Edd et *added* Ww 26 verbis] *omitted* Ly Gs Vc We
 27 aliqua] Aliqualiter We 28–29 autem] *omitted* An Fi 29 non] *omitted*
 Edd Vg Va 29 inique] alique Edd Vg 30 est²] etiam *added* Edd Vg Va
 33–34 volunt] nolunt Edd Vg 35 habet] habeat Edd Ba 36 a ... hereti-
 co] *omitted* Edd 37 tamen] ipsum *added* Va 37 provocare] non *added*
 An Fi 40 ultimo] ultimum Ba Sm 42 si] *omitted* Bb 42 litigante] licite
 Edd Vg Va 42 ipso²] contendente *added* Edd 42 questione] questionem
 Pz

18–26 Gloss, s.v. non solent, col. 909 22–23 col. 429 24–25 col. 53 25
 col. 66 25 col. 74 25–26 col. 506

papa contra fidem diffinitivam proferret sententiam. Puta si aliquis accusans alium quod teneret Christum non fuisse natum de virgine, si papa daret sententiam diffinitivam pro eo, diffiniendo quod Christum non fuit natus de virgine, liceret actori a sententia pape appellare. Talis autem appellatio esset appellatio propriissime dicta, quia esset provocatio inique sententie querelam continens. Ergo isti non tantum debent loqui de appellatione largissime sumpta sed etiam de appellatione strictissime sumpta.

Magister: Ista obiectio, ut dicunt, est tam frivola quod responsione non eget. Nam quamvis dicant se velle loqui de appellatione largissime sumpta, non propter hoc dicunt se nunquam velle loqui de appellatione stricte sumpta. Porro ex obiectione predicta datur michi occasio explicandi modum ponendi eorum.

Discipulus: Explica.

Magister: Duo dicunt. Primum est quod a papa heretico in casu licet appellationem stricte sumptam emittere, illam appellationem videlicet que est provocatio inique sententie querelam continens, puta si aliquibus litigantibus coram ipso super questione fidei, pro altero eorum, accusatore vel accusato, diffinitivam contra fidem proferret sententiam. Secundo dicunt quod si papa fiat hereticus ex causa quacunque, etiam ille qui non litigat coram ipso potest appellare contra ipsum, et ista appellatio erit provocatio et non erit proprie dicta appellatio.

Discipulus: Probabilitatem videtur habere quod si papa in preiudicium litigantis coram ipso super questione fidei iniquam contra fidem catholicam diffinitivam proferret sententiam, liceret eidem a tali iniqua sententia appellare, sed alii appellare non liceret quia sua non interest cum contra eum non sit prolata sententia. Item, quamvis de crimine commisso extra iudicium possit aliquis accusari non est tamen contra eum appellandum. Quamvis ergo papa extra iudicium factus hereticus de heresi valeat accusari,

43 papa] *omitted* Edd 45 diffiniendo] *omitted* Edd Vg Va 46 liceret] licet Ba 49 non] *omitted* We 50 sumpta¹] qui *added* Bb 52 dicant] dicunt Va 52 velle] nolle Edd Vg Va 54 stricte] strictissime Ba 57 quod] appellatio *added* Va 58 appellationem¹] appellare Va 61 eorum] istorum Edd Vg Va 62 sententiam] *omitted* Bb 62 secundo dicunt] Secundum est Edd 62 si] *omitted* An Fi 63 ille] We: ipse Bb An Fi Vc Va Vg Ba *omitted* Edd 64 erit] Bb Vc We Sm: est Edd Vg Va An Fi Ba 65 erit] Edd Vg Va Bb Vc We Ba: est An Fi 66 videtur] michi *added* Ba 67 iniquam] nunquam Pz 70 prolata] probata Ly Gs 71 quamvis] quam non Vg nunquam *added* Pz nunc *added* Ly Gs

75 non tamen appellandum est ab ipso sicut neque est appellandum
a quolibet criminoso, licet quilibet criminosus valeat accusari.

Magister: Ad primam istarum obiectionum respondetur quod
quia questio fidei est questio communis et ad omnes pertinet christi-
80 tianos (dis. 96 c. *Ubinam* ubi Nicholaus papa ait: “ubinam le-
gistis imperatores antecessores vestros sinodalibus conventibus
interfuisse, nisi forsitan in quibusdam ubi de fide tractatum est,
que universalis est, que omnium communis est, que non solum ad
clericos verum etiam ad laicos et ad omnes omnino pertinet christi-
85 appellare, quia talis sententia cuilibet christiano preiudicium no-
scitur generare. Ad secundam respondetur quod nonnunquam ad
alium finem fit accusatio criminosis et appellatio ab aliquo crimi-
noso. Accusatur enim criminosus ut de commisso crimine punia-
tur, sed appellatur ab aliquo ne aliquid in futurum in preiudicium
90 appellantis attemptet. Et ideo si papa hereticus omnino cessaret a
papali officio renuntiando papatui, posset de heresi accusari sed
non esset necesse appellare ab ipso. Sed si papa hereticus a papali
non cessaret officio, cum hoc redundet in preiudicium cuiuslibet
christiani quilibet christianus ab ipso vel contra ipsum poterit ap-
95 pellare, ipsum ad causam et iudicium provocando.

Discipulus: Ad quid distinguitur inter appellationem que fit
post sententiam diffinitivam et appellationem que fit extra iudi-
cium.

100 **Magister:** Ideo distinguitur quia in appellatione que fit post
diffinitivam sententiam non oportet in speciali allegare causam
sed sufficit dicere sententiam esse iniquam. Unde si duo litiga-

75 valeat] valeret Edd Vg Va Ba Sm 76 magister] *omitted* Vc 77 quia]
omitted Edd 77 questio²] *omitted* Va 78 ubinam¹] *Unam* Edd Vg *Ubi iam*
Bb 78 ubi] ubique Va 78 ubinam²] ubi namque Edd Va 79 vestros]
nostros Pz Ly Vg Va Fi 80 in] Fb: de Ww 80 tractatum] tractandum
Ba 81 est²] *omitted* Edd Vg 83 litigantis] lititangis Vc licitum Edd
84 interest] interesse Bb Va 86 respondetur] responsionem Va 86 nonnunquam]
nunquam Edd Vg Sm 87 alium] unum Edd 93 non] Edd Fi Vc We
Ba: *omitted* Bb An Va Vg 93 cessaret] cessat Vc We 93 redundet] re-
dundat Edd rudendet Vg 93 in] *omitted* Bb 93 preiudicium] preiudi-
cio Pz 94 quilibet christianus] *omitted* Bb 94 poterit] ipsum *added* Fi
96 que fit] Edd Vg Va: *omitted* Bb An Fi Vc We Ba 97 extra] *omitted* Bb
99 quia] que Va 101 esse] *omitted* Bb

rent coram papa super aliqua certa questione fidei, puta si unus
 accusaret alium quod esset hereticus quia pertinaciter asseruisset
 usuram non esse peccatum, vel Christum non contingenter sed
 necessitate absoluta fuisse passum et crucifixum, aut apostolos 105
 nunquam post missionem Spiritus Sancti per unam diem integram
 duxisse vitam communem cum aliis, aut legem christianam
 non esse veram et sanctam, vel Christum falsum fuisse prophe-
 tam, et papa diffinitivam daret sententiam pro eo quod non esset 110
 hereticus quia assertio sua esset catholica, liceret actori appella-
 re a papa, allegando solummodo quod sententia sua esset iniqua
 et contra fidem catholicam, nec oporteret specialiter explicare in
 quo sua sententia fidei obviaret. Si autem extra iudicium aut ante
 sententiam diffinitivam voluerit quis appellare, oportet quod cau- 115
 sam talem in speciali alleget, que si esset probata deberet legitima
 reputari. Non enim sufficit in tali appellatione dicere ad hoc ut
 legitima reputetur quod papa est hereticus sed oportet exprimere
 in quo est hereticus, puta quod est hereticus quia pertinaciter do-
 cet aut tenet fidem christianam non esse veram, aut Christum non
 descendisse de David, aut in Christo non fuisse duas substantias, 120
 aut aliquid huiusmodi quod fidei obviat orthodoxe.

Capitulum 19

Discipulus: Modum ponendi illorum aliqualiter incipio adver-
 tere. Ut tamen eum magis intelligam primo probare coneris quod
 a papa heretico in aliquo casu liceat appellare, et postea plura de
 eadem materia interrogabo. 5

102 certa] aliqua Va 102 questione] conclusione Va 105 fuisse] fuisset
 Va 109 esset] esse Vc 110–111 appellare] ppellare Bb 111 iniqua] fal-
 sa et iniqua Ba 112 nec] *omitted* Bb 112 oporteret] oportet Ba 112 explicare]■
 explicite Va 112 in] ex Va 113 sua] *omitted* Ba 114 voluerit] valuerit
 Ba 115 legitima] legitimam Va 117 quod] *omitted* Ba 117–118 sed...
 hereticus²] *omitted* Ba 119 aut¹] an Pz 120 david] Deo An Fi 4 in]
 etiam Bb 4 liceat] licet Ba

1 capitulum 19] Capitulum 19 probatur 14 rationibus quod licet appellare a
 papa heretico Ox allegat pro eo quod a papa heretico licet appellare narrat quod
 non est impossibile aliquem futurum papam fore antichristum aut sarracenum
 quod ab omni iudice inferiori ad superiorem licet appellare quod orbis maior
 est urbe quod hereticus nec iudex nec testis nec accusator esse potest quod
 omnis causa vitiata per appellationis remedium est sublevanda quod iudei et
 omnis blasphemus Christi vim potestatis in christianos non debent exercere
 ideo publicis officiis prefici non debent quod ad iudicium infidelis viri appellari
 non debet Fr

Magister: Quia manifestiora, si aliqui de eis dubitaverint, sunt primo probanda ut per ipsa ad ignotorum perveniatur notitiam, ideo primo supposito casu apertissimo ostenditur quod a papa heretico liceat appellare.

10 **Discipulus:** Pone casum, tamen possibilem.

Magister: Ponatur quod aliquis accuset alium coram papa quod est hereticus eo quod tenet et asserit fidem christianam esse falsam et legem sarracenorum esse tenendam, et Christum falsum fuisse prophetam et esse dampnatum. Quo accusato et lite contestata, papa proferat diffinitivam sententiam quod accusatus non 15 est hereticus quia omnia predicta que dicit et asserit continent veritatem.

Discipulus: Quamvis iste casus nunquam contigerit et forte nunquam eveniet tamen durum michi videtur asserere quod sit 20 impossibilis. Nam apparet quod neque ex scriptura divina neque ex doctrina ecclesie potest ostendi aperte quod nullus papa futurus erit Antichristus. Cum etiam de tribu Dan, de qua nonnulli Antichristum estimant nasciturum, multi forte christiani median- 25 tibus conversis ad fidem traxerint iam dudum originem, de quibus posset procreari Antichristus. Et adhuc possit forte de illa tribu aliquis fidem christianam suscipere de quo posset nasci filius qui primo valeret eligi in summum pontificem et postea posset se patenter ostendere Antichristum. Et ita nescitur an aliquis christi- 30 anus futurus papa de tribu Dan tracturus originem erit Antichri- stus. Constat autem quod Antichristus manifeste docebit quod lex christianorum est falsa et quod Christus fuit falsus propheta. Ca-

6 manifestiora] manifesta Edd Vg manifestissima Va 6 si] sed Edd 6 dubitaverint] dubitaverunt Edd 8 apertissimo] apertissime Vc Sm 9 liceat] licet Ba 10 tamen] tuum Edd Vg 11 ponatur] Ponitur Edd 12 esse] Bb Vc We We Sm: *omitted* Edd An Fi Vg Va 14 esse] *omitted* Edd Vg Va 14 dampnatum] dampnandum Ly Gs 14 lite] licite We 15 proferat] proferret Edd 15 diffinitivam] *omitted* An Fi 18 contigerit] contingerit Pz contingeret (?) We Ba 19 eveniet] evenient We 22–25 cum ... antichristus] *omitted* Vc 22 cum] Quod Edd Vg Va 23 estimant] reputant esse Ba 23 nasciturum] nascitum We 23–24 mediantibus] parentibus *added* Edd 24 conversis] We Va Ba Sm: diversis Edd Vg Bb An Fi Vc 24 traxerint] traxerunt Edd 24 de] ex Ba 25 possit] posset Edd Va We 26 christianam] *omitted* Ba 26 posset] possit Ly Gs Vg Sm 27 eligi] elegi Pz 28 ostendere] *omitted* Va 29 tracturus] tractaturus Pz Vg Va Ba 31 fuit] sit Va

22–23 For a discussion of this tradition see David Burr, *Olivi's Peaceable Kingdom*, Philadelphia 1993, p. 150

sus autem predictus non videtur impossibilis quia nescitur quod nullus papa futurus sectam sarracenorum accipiet. Posset enim accidere quod papa etiam qui primo fuisset catholicus inciperet reputare sectam sarracenorum esse meliorem lege christianorum, qui tantam posset primo contrahere amicitiam occultam cum sarracenis quod eorum potentia ad se vocata auderet patenter asserere legem christianam esse falsam et iniquam et ad legem sarracenorum sumendam cogere christianos. Cum enim constet multos christianos etiam clericos et religiosos ad sectam sarracenorum fuisse conversos non videtur quin etiam papa posset ad tantam insaniam devenire, cum enim papa non sit confirmatus in fide sicut nec ceteri idem quantum ad possibilitatem convertendi se ad sarracenos de ipso et de aliis videtur esse tenendum. Posito ergo casu predicto pro assertione prefata satagas allegare.

Magister: Quod a papa predicto modo heretico liceat appellare multis modis ostenditur. Primo sic. A papa ipso iure deposito est licitum pro causa fidei appellare. Sed papa diffinitive pronuntians fidem christianam esse falsam et legem sarracenorum esse tenendam est ipso iure depositus. Ergo a tali licet appellare.

Discipulus: De isto modo an scilicet papa hereticus sit ipso iure depositus post inquiram, ideo aliam rationem adducas.

Magister: Secunda ratio talis est. Ab omni iudice vel pro iudice se gerente qui iudicem habet superiorem licet contra iniquam sententiam ipsius appellare; sed papa diffinitive pronuntians legem christianam esse falsam habet iudicem superiorem, ergo a tali papa licet appellare. Maior ostenditur auctoritate Iulii pape que ponitur 2 q. 6 c. *Placuit*, qui ait: “placuit ut a quibuscunque

32 autem] ergo We etiam Ba 32 impossibilis] possibilis Bb 32 quia nescitur] *omitted* Fi 33 accipiet] accipiem Bb 34 accidere] accipere Vg 34 etiam qui] etiam Pz qui Ly Gs 38 christianam] christianorum Ba 39 sumendam] *omitted* Ba servandam Sm 39 enim] autem Edd 39 constet constat Ba 39 multos] *omitted* Edd Vg 40 etiam] *omitted* Edd Vg Va 41 fuisse] esse Ba 42 insaniam] Bb Vc We Va Vg Ba: infamiam An Fi 43 ceteri] et *added* Va 43 idem] ideo Ly Gs id est Pz 44 aliis] idem *added* Edd 44 tenendum] tendum Va 47 ostenditur] Et *added* Ba 47 papa] pro *added* Vg 47 ipso] pro Pz a Ly Gs 48 papa] propria Edd Vg 48 diffinitive] diffinitione Edd Vg diffiniens Va 50 ipso] de Edd Vg *omitted* Va 50 tali] papa *added* Vc We 51 modo] medio Vc We Va 52 post] postea Ba 52 adducas] inducas Edd 53 est] erit Ba 54–56 licet... superiorem] *omitted* Ba 56 christianam] christianorum Edd 57 papa] *omitted* Ba 57 iulii pape] Iuliani Vc 58 ponitur] dis. *added* Va Vg 58 a quibuscunque] quicunque Va

60 ecclesiasticis iudicibus ad alios iudices ecclesiasticos ubi est maior
 auctoritas provocatum fuerit, audientia non negetur”. Ex quibus
 verbis colligitur quod a minori auctoritate ad maiorem appellare
 licet. Minor probatur. Tum quia omnis hereticus habet iudicem
 superiorem cum sit minor omni catholico (24 q. 1 § *Si autem*).
 Tum quia ecclesia universalis est maior papa sicut orbis est ma-
 65 ior urbe (dis. 93 c. *Legimus*). Tum quia concilium generale est
 supra papam ut notatur in glossa dis. 19 c. *Anastasius*. Tertio sic.
 Ab illo licet pro causa fidei appellare qui nec iudex nec testis nec
 accusator in causa fidei vel alia esse potest. Hoc patet, quia ab
 illo qui se gerit pro iudice et tamen iudex esse non potest, licet
 70 appellare. Sed papa pronuntians legem christianam esse falsam
 non potest esse iudex nec testis nec accusator quia est hereticus.
 Heretici autem iudices esse non possunt cum nil habeant potesta-
 tis aut iuris (24 q. 1 c. *Didicimus*) nec possunt esse testes (Extra,
De hereticis, c. 1) nec possunt esse accusatores (2 q. 7 c. *Alieni*
 75 et c. *Pagani* et c. *Non potest*). Ergo a papa pronuntiante legem
 christianam esse falsam appellare licet. Quarto sic. Ab omni apo-
 stata qui se pro iudice in causa fidei gerit licet appellare, saltem si
 aliter causa fidei vitata sublevare non potest. Sed papa diffinitive
 pronuntians fidem christianam esse falsam est manifestus apostata
 80 a fide christiana. Igitur si gerit se pro iudice in causa fidei licet
 appellare ab ipso.

Quinto sic. Omnis causa vitata est per appellationis reme-
 dium sublevanda, teste Fabiano papa qui, ut habetur 2 q. 6 c.
 1, ait: “liceat appellatori vitatam causam appellationis remedio
 85 sublevare”, et c. *Liceat* ait: “liceat etiam in criminalibus causis
 appellare nec vox appellandi denegetur ei, quem in supplicio sen-

60 auctoritas] si *added* Edd 61 minori] maiori We 62 minor] Maior
 We 64 quia] que Va 66 19] 29 Va Vg 67 nec³] non Bb 68 hoc]
 Hec We 69 gerit] gererit We 70 papa] diffinitive *added* Ba 70 legem]
 fidem Vc 70 christianam] *omitted* Ly Gs Christi Ba 72 nil habeant]
 nichil habent Edd 73 didicimus] *Dicimus* Edd 76–77 apostata] apostotata
 Ly 79 fidem] legem Vc Ba 79 manifestus] manifeste Ba 80 fide] fide]
 fidem Bb 84 1] Vc We Ba: *omitted* Edd Vg Va Bb An Fi 84 liceat] Fb We
 Ba: licet Edd Vg Va Bb An Fi Vc 84 appellatori] appellare et Edd appellare
 Vg 85 liceat¹] Fb: *Licet* Ww 85 liceat²] Fb: licet Ww 85 etiam] Fb
 We Ba: *omitted* Edd Vg Va Bb An Fi Vc

63 Gratian, *dictum post* c. 4, § *Si autem*, col. 967-968 65 col. 328 66
 Gloss, s.v. concilio, col. 87 73 col. 977 73–74 col. 778 74 col. 488 75
 col. 489 75 col. 488 83–85 col. 467 85–87 col. 472

tentia destinaverit". Sed papa diffinitive pronuntians pro reo legem christianam esse falsam, causa fidei est apertissime vitiata, ergo licet actori a tali iniqua sententia lata contra fidem catholicam appellare.

90

Discipulus: Per istam rationem liceret a papa pro quacun- que iniqua sententia in aliis causis quam in causa fidei appellare, si omnis causa vitiata per appellationis remedium poterit sublevari.

Magister: Respondetur quod omnis causa vitiata per appellationis remedium poterit sublevari quando ferens iniquam sententiam habet iudicem superiorem. Papa autem hereticus habet iudicem superiorem ergo etc.

95

Discipulus: Video quod hec ratio fundatur in aliis rationibus, unde alias rationes adducas.

Magister: Sexta ratio talis est. Ab illo est licitum pro causa heresis appellare qui potest de heresi accusari, sed papa potest de heresi accusari, ergo licet a papa pro heresi appellare.

100

Discipulus: Ista ratio equaliter probat quod a papa licet pro omni heresi appellare et non solum in casu predicto.

Magister: Omnes rationes allegatae et allegande secundum rei veritatem concludunt quod a papa heretico licet appellare qualicumque heresi fuerit maculatus, unde ille casus non est positus nisi ut rationes patentiores et probabiliores videantur.

105

Discipulus: Alias rationes adducas.

Magister: Septima ratio est talis. Ab illo licet appellare a cuius obedientia et communione licet recedere. Sed a communione et obedientia pape heretici pronuntiantis legem christianam esse falsam licet recedere, exemplo illorum romanorum qui pro minori excessu, quia pro fautoria hereticorum dampnatorum, a communione et obedientia Anastasii secundi laudabiliter se abegerunt, ut habetur dis. 19 *Anastasius*. Ergo a papa pronuntiante diffinitive

110

115

89 a] Vc We Ba: in Edd Vg Va Bb An Fi 91 per] Edd Bb An We Vg: Pro Vc Fi Va *omitted* Ba 91 quacun- que] omni Vc We Ba 92 iniqua] *omitted* Edd Vg Va 92 si] sed An Fi 93 poterit] posset Ba 96–97 papa ... superiorem] *omitted* Edd 97 ergo] ideo We 100 illo] eo Edd Vg Va 101 potest¹] *omitted* Bb 101 de²] pro We 102 papa] heretico *added* Ba 103 probat] probatur Ba 106–107 qualicumque] qualitercunque et qualicumque Ba 108 patentiores] potentiores Edd Vg Va 110 septima] Alia Vg *cancelled* Vgb 111 et communione] *omitted* Edd Vg 112 pronuntiantis] pronuntiante Va 113 illorum] malorum *added* Fi 114 quia] quam Edd 114 pro] quod Vg 114 fautoria] futura Ba 115 et] ab *added* Ly Gs 115 secundi] etiam Edd Vg 115 se] sese Edd 116 diffinitive] *omitted* Ba

legem christianam esse falsam licet appellare. Octavo sic. Ab illa
sententia licet appellare quam licet publice impugnare, quia ap-
pellare videtur esse quidam modus specialis impugnandi iniquam
120 sententiam. Sed sententiam pape pronuntiantis fidem christianam
esse falsam et Christum falsum fuisse prophetam licet illi con-
tra quem lata est sententia sicut et omnibus christianis publice
impugnare. Sicut enim omnibus licet publice confiteri Christum,
125 ipso dicente Matth. 10 “omnis ergo qui confitebitur me coram
hominibus confitebor et ego eum coram patre meo qui est in celis”,
sic licet omnibus blasphemus Christi impugnare. Papa autem
pronuntians legem christianam esse falsam et Christum fuisse fal-
sum prophetam est blasphemus Christi. Ergo licet cuilibet ipsum
impugnare et per consequens licet ab ipso appellare. Nono sic.
130 Ab illo appellare licet si in causa fidei se pro iudice gesserit qui
in causa fidei iudex esse non debet. Sed papa diffinitive pronun-
tians Christum fuisse falsum prophetam nullam debet exercere
potestatem in christianos, ergo ab eo licet appellare. Maior vide-
tur certa. Minor probatur, quia nullus blasphemus Christi debet
135 exercere potestatem in christianos, teste Innocentio tertio qui in
concilio generali, ut habetur Extra, *de Iudeis*, *Cum sit*, ait: “cum
sit nimis absurdum ut blasphemus Christi in christianos vim po-
testatis exerceat etc.” Sed papa diffinitive pronuntians Christum
falsum fuisse prophetam est blasphemus Christi, ergo in christia-
140 nos vim potestatis exercere non debet.

118 quam] quem Pz 120 sententiam²] sententia Vc 122 et] in *added* We
123 publice] *omitted* Ba 124 ergo] enim Vc *omitted* Ba 124 coram]
omnibus *added* Edd Vg 125–126 meo ... celis] etc. Et Ba 126 omnibus]
Vc We: omnes Edd Vg Va Bb An Fi Ba 127 christianam] Christi Edd Vg
128 ipsum] publice *added* Vc We 129 licet] *omitted* Ba Sm 130 si]
sed Bb 130 gesserit] Edd Vc We Va: processerit Bb An Fi Vg gerat Ba
131–132 pronuntians] legem (fidem Vc) christianam esse falsam non debet
esse iudex in causa fidei, cum sit inimicus fidei manifestus, ergo ab eo ap-
pellare licet. Decimo sic. Ab illo (eo Vc) licet appellare qui nullam debet
exercere potestatem in christianos. Sed papa (qui *added* Ba) diffinitive pro-
nuntians (pronuntiat Ba) *added* Vc We Ba 133 potestatem] potentiam Edd
Va Vg 133 appellare] Decimo sic. Ab eo licet appellare qui nullam debet
exercere potestatem in christianos. Sed papa diffinitive pronuntians Christum
fuisse falsum prophetam nullam debet exercere potestatem in christianos. Ergo
ab eo licet appellare *added* Va 137 blasphemus] blasphemum Pz 138 etc]
omitted Ba 139 falsum] *omitted* An 139 in] inter Vc

Discipulus: Ista ratio non videtur concludere quia Innocentius in illo capitulo loquitur de iudeis. Papa autem licet pronuntiaret Christum falsum fuisse prophetam non esset propter hoc iudeus. Ergo per dictum capitulum non potest probari quod non possit in christianos vim potestatis exercere quamdiu ab ecclesia toleratur. 145

Magister: Hec tua responsio per hoc excluditur quod licet Innocentius loquatur in illo capitulo de iudeis, statuens quod eis officia publica nullatenus committantur, statuti tamen sui rationem assignans asserit manifeste quod nullus blasphemus Christi debet in christianos vim potestatis exercere, et quod ideo iudeis non sunt officia publica committenda. Ubi autem est eadem ratio debet esse idem ius. Cum ergo papa diffinitive pronuntians Christum falsum fuisse prophetam sit manifeste blasphemus Christi, sequitur evidenter quod sicut iudei propter hoc quod sunt blasphemus Christi non debent in christianos vim potestatis exercere ita papa diffinitive pronuntians Christum falsum fuisse prophetam propter hoc quod est blasphemus Christi non debet in christianos vim potestatis exercere. Decimo sic. Ab illo pro causa heresis licite appellatur si se gerit pro iudice et iniquam contra fidem profert sententiam, ad quem in causa fidei non licet provocare, quia ad illum se gerentem pro iudice licite provocatur a quo appellare non licet, sicut ad imperatorem pro temporalibus licite provocatur quia ab illo appellare non licet. Sed ad papam diffinitive pronuntiantem legem christianam esse falsam et legem sarracenorum esse tenendam nequaquam licite provocatur, cum sit alterius fidei quam catholici. Ad iudicium autem hominis alterius fidei catholicis non licet provocare, testante concilio Car-

141 innocentius] tertius *added* Edd Ba 142 in ... capitulo] *omitted* Edd 142 illo] primo Va 142 loquitur] c. loquitur Vg 143 esset] esse Vc We 144 per] *omitted* Va 144 dictum] predictum Ba Va 146–147 innocentius] tertius *added* Ba 147 loquatur] loquitur Edd 147 in] *omitted* Ba 147 illo] hoc Gs Vg primo Va 149 blasphemus] Dei seu *added* Edd 153–157 sit ... prophetam] *omitted* Ba 155 exercere] habere seu exercere Va 158 decimo Edd Vg Bb An Fi: Undecimo Vc We Va Ba 158 pro] in Edd Vg *omitted* Va 158 causa] Edd Vg Va Bb An Fi: casu Vc We Ba 159 si] qui An Fi 160 causa] Edd An Fi: casu Bb Vc We Va Vg Ba 161–162 a quo] quod ab aliquo Edd quod ab illo Vg 162–163 sicut ... licet] *omitted* Edd 162 ad] ab Vc 163 licite] appellatur *added* Fi 163 ab] ad Vg 163 illo] eo Vc We illud Vg 164 christianam] Christi Edd Vg 165 tenendam] veram Vc 166 sit] sint Edd 166 catholici] catholice Vc Ba 167 catholicis] catholicos Vc Ba 167 testante] teste Fi Ba Sm

170 thaginensi quod, ut habetur 2 q. 6 c. *Catholicus*, ait: “catholicus
 qui causam suam sive iustam sive iniustam ad iudicium alterius
 fidei iudicis provocat, excommunicetur”. Ergo ad papam pronun-
 tiantem diffinitive legem sarracenorum esse tenendam provocare
 non licet, et per consequens licet appellare ab ipso. Undecimo
 sic. Ab excommunicato pro iudice se gerente licet appellare. Sed
 175 papa pronuntians diffinitive legem christianam esse falsam est
 excommunicatus sicut et ille qui incidit in heresim iam dampna-
 tam, teste glossa 24 q. 1 c. 1 que ait: “hic est casus in quo papa
 papam potest ligare, in quo papa in canonem late sententie inci-
 dit”. Ergo ab ipso appellare licet. Duodecimo sic. Contra illam
 sententiam appellare licet que nec est tenenda nec servanda nec
 180 timenda, quia illa sententia a qua appellare non licet est timenda.
 Sed sententia diffinitiva qua papa pronuntiat legem christianam
 esse falsam nec est tenenda nec servanda nec timenda, quia sen-
 tentia contra legem divinam prolata non est timenda, sicut nec
 aliquod preceptum contra legem Dei est timendum. Ergo a ta-
 185 li sententia appellare licet. Tertio decimo sic. Ab illo est licitum
 appellare qui potest licite recusari. Sed papa pronuntians legem
 christianam esse falsam in omni causa fidei potest licite recusari
 quia inimicus potest licite recusari. Talis autem papa esset om-
 nium christianorum et totius legis christiane inimicus manifestus.
 190 Ergo a tali papa licet in causa fidei appellare.

168 quod] *omitted* Edd Va 168 6] 7 Va 168 ait] *omitted* Edd Vg 170 fidei] *omitted* Edd 170 excommunicetur] exercere Pz Vg 172 ipso] Edd Vc We: illo Bb An Fi Vg Va Ba 172 undecimo] Edd Vg Bb An Fi: Duodecimo Vc We Va Ba 174 legem] fidem Edd 175 et] *omitted* An Fi 176 1²] *omitted* Ly Gs Vg Va We 176 que] We Va Ba: qui Edd Vg Bb An Fi Vc 177–178 papam ... incidit] Fb: hic est casus in quo papa incidit (Ba: *omitted*) in canonem (Ba: excommunicationem vel canonem) late sententie Ww 178 ipso] illo We Ba 178 duodecimo] Edd Vg Bb An Fi: Tertio decimo Vc We Va Ba 179 nec²] est *added* Edd 182 tenenda ... nec³] *omitted* Bb 182 quia] nulla *added* Vc We Ba 183–185 contra ... sententia] *omitted* Bb 183 non] *omitted* Vc We Ba 184 preceptum] peccatum Pz Va Sm pactum Ly Gs 184 legem] leges Edd 184 timendum] tenendum Ly Gs 185 tertio decimo] Edd Vg Bb An Fi: Quarto decimo Vc We Va Ba 185 sic] *omitted* Ba 186 papa] Bb Vc We Va Ba: *omitted* Edd Vg An Fi 186 legem] fidem Vc 187 christianam] christianorum Edd Vg Va 188 quia ... recusari] *omitted* Edd 188 potest] *omitted* We 190 papa] *omitted* Edd

168–170 col. 478 176–178 Gloss, s.v. in heresim, col. 1382

Capitulum 20

Discipulus: Videtur quod argumentis abundas pro assertione predicta, ideo non multiplices amplius argumenta sed quomodo, ad quandam instantiam quam faciam contra predicta, secundum assertionem predictam debeat responderi, indagare digneris. Videtur itaque quod omnia argumenta predicta nichil concludant quia papa pronuntians diffinitive legem christianam esse falsam est inter infideles indubie numerandus. Ab infideli autem fideles appellare non debent. Nusquam enim legitur quod sancti martyres cum cogentur negare fidem ab iudicibus infidelibus appellassent, nec etiam apostoli contra principes sacerdotum cum protulissent contra fidem sententiam appellaverunt. Ergo a papa pronuntiante diffinitive legem christianam esse falsam non debent catholici appellare.

Magister: Ad istam instantiam potest dari duplex responsio. Prima est quod non est necessarium absolute appellare a papa inquam contra fidem proferente sententiam, propter quod multi fideles contra infideles et hereticos inveniuntur minime appellasse. Sed sufficit in multis casibus sententiam pape vel alterius contra fidem simpliciter impugnare, detestari, et horrere quemadmodum sancti patres absque appellatione hereticorum assertiones iniquas per sacras litteras impugnarunt. Verumptamen aliquando expedit appellare exemplo beati Pauli qui ad Cesarem appellavit.

Discipulus: Non videtur quod beatus Paulus appellaverit pro causa fidei sed pro aliis criminibus que sibi imponebantur mendaciter a iudeis, ergo per exemplum beati Pauli probari non potest quod expediat pro causa fidei a papa heretico appellare.

2 quod] *omitted* We hic *added* Edd Vg Va 4 predicta secundum] *omitted* Ba 5 predictam] *prescriptam* Edd Va Vc We *prescriptam added* Bb Vg 5 indagare] Bb An Fi: *indicare* Edd Vg Va Vc We Ba 6 itaque] *namque* Edd Vg Ba 6 predicta] *omitted* Edd Vg 6 concludant] *concludunt* Edd 7 diffinitive] *omitted* Ba 10 fidem] *dominum* An Fi 13 diffinitive] *omitted* Ba 13 debent] Edd Vg Bb An Fi: *debet* Vc We Va Ba 15 instantiam] *obiectionem* Vc We 17 proferente] *proferentem* We 18 et] *etiam added* Ba 18 minime] *omitted* Vc 20 horrere] *abhorrere* Ba 24 appellaverit] *appellavit* Edd Va 26 exemplum] *exempla* Edd 26 beati] *omitted* Vc We

1 capitulum 20] Capitulum 20 solvitur obiectio licet sancti non appellaverint ab infidelibus principibus quod licet appellare a papa heretico Ox replicat quod a sententia heretica non sit necesse appellare sed sufficit eam impugnare detestari abhorrere declarat nichilominus quod Paulus in causa fidei appellavit ad Cesarem Fr

Magister: Nonnullis apparet quod beatus Paulus pro causa fidei appellaverit, quod ex serie Actuum Apostolorum videtur posse probari, nam 22 c. Actuum Apostolorum sic legitur scripsisse tribunus Claudius presidi Felici de Paulo: “virum hunc comprehensum a iudeis et incipientem interfici ab eis superveniens cum exercitu eripui cognito quia Romanus est, volensque scire causam quam obiiciebant illi, deduxi eum in concilium eorum, quem inveni accusari de questionibus legis ipsorum nichil vero dignum morte aut vinculis habentem crimen”. Ex quibus verbis colligitur quod super causa fidei inter iudeos et Paulum questio vertebatur. Pro ista autem causa Paulus postea appellavit, ergo super causa fidei appellavit ad Cesarem. Rursus 24 c. habetur expresse quod Paulus de causa fidei accusabatur a iudeis, unde et orator eorum accusans Paulum dixit: “invenimus hunc hominem pestiferum et concitantem seditiones omnibus iudeis in universo orbe et auctorem seditionis secte Nazarenorum qui etiam templum violare conatus est”. Ex quibus verbis apparet quod Paulus accusabatur de fide. Et quod pro illa causa appellaverit patet cum 25 c. sic legatur: “Paulo autem rationem reddente quoniam neque in legem iudeorum neque in templum neque in Cesarem quicquam peccavi. Festus autem volens iudeis gratiam prestare, respondens Pau-

28 magister] *omitted* Vc 28 apparet] videtur Ba 28–29 beatus ... quod] *omitted* Vg 29 appellaverit] appellavit Edd Va 29 apostolorum] Edd Ba Sm: apostolicorum Bb An Fi Vc We Vg Va 30 22] 23 Edd Vg 33 eripui] eripuit Va 33 volensque] volensquia Va 34 obiiciebant] obtinebant Ba 34 deduxi] deduxit Va deduci Pz 35 questionibus] conclusionibus Va 35 ipsorum] **■** Vulg Vc We: illorum Bb Va Ba eorum Edd Vg An Fi 37 questio] *omitted* Ba 38 paulus] *omitted* Ba 38 postea] ad Cesarem *added* Ba 38–39 ergo ... appellavit] *omitted* Va 39 ad] a We 39 rursus] 23 q. 3 *Maximianus* et e.c. q. 5 c. *De occidendis* et 10 dis. *Si in adiutorium* habetur *added* Ba 39 24] 34 Vg An Fi 39 c] Actuum *added* Ba 40 accusabatur] accusabatur Bb 41 dixit] dicit Edd 41 pestiferum] Vulg Edd Sm: *omitted* Bb An Fi Vg Va Vc We Ba 41 et] *omitted* Vc Ba 42 seditiones] Vulg Sm: seditionem Ww 42–43 auctorem] actorem Edd Vg Va 43 nazarenorum] Vulg Vg Va Ba Sm: Nazarenorum Edd Bb An Fi Vc We 43 etiam] et Ba 44 verbis] *omitted* Ba 44 accusabatur] accusabantur Bb 45 appellaverit] appellavit Edd Vg Va 45 cum] quia cum Ba *omitted* Edd q. Vg Va 45–46 legatur] legitur We 46 autem] omnibus *added* Edd 46 quoniam] quam Ba 46 legem] lege Vc We 47 quicquam] Vulg Edd Bb Vc We Va Ba: quicquam Vg *omitted* An Fi 47–48 peccavi] peccaverit scilicet Vg 48 autem] aut Ba

lo dixit ‘vis Hierosolymam ascendere et ibi de hiis iudicari apud me’, dixit autem Paulus ‘ad tribunal Cesaris sto, ubi me oportet iudicare. Iudeis non nocui sicut tu melius nosti. Si enim nocui aut dignum morte aliquid feci non recuso mori, si vero nichil est eorum que hii accusant me nemo potest me illis donare. Cesarem appello’”. Et post Festus loquens de iudeis accusantibus Paulum ait: “Cum ergo huc convenissent sine ulla dilatione sequenti die sedens pro tribunali iussi adduci virum de quo cum stetissent accusatores nullam causam deferebant de quibus ego suspicabar malum. Questiones vero quasdam de sua superstitione habebant adversus eum et de quodam Iesu defuncto quem affirmabat Paulus vivere. Hesitans autem ego de huiusmodi questione dicebans si vellet ire Hierosolymam et ibi iudicari de istis. Paulo autem appellante ut servaretur ad Augusti cognitionem iussi servari eum donec mittam eum ad Cesarem”. Ex hiis colliguntur duo. Primum est quod pro illa questione que vertebatur inter iudeos et Paulum Paulus Cesarem appellavit. Secundum est quod super fide Christi inter ipsos questio vertebatur. Ex quibus sequitur quod pro causa fidei Paulus Cesarem appellavit.

Capitulum 21

Discipulus: Stuporem michi predicta ingerunt vehementem, quia pene incredibile michi videtur quod pro causa fidei in quo-

49 dixit] dicit Edd 49 ibi] Vulg Edd Vg Vc We Ba: *omitted* Bb An Fi Va
50 autem] *omitted* Ba 50 ubi] Vulg Edd Vg: ibi Bb An Fi Vc We Va Ba
51 nosti] nosci Ba 52 vero] enim Ba 53 eorum] Vulg Vc We: horum
Edd Vg Va Bb An Fi Ba 53 que] Vulg: de quibus Ww 53 hii] *omitted*
Ba 53 me¹] mei Bb 53 me²] *omitted* Fi 53 donare] Vulg Edd Vg: dare
Bb An Fi Vc We Va *omitted* Ba 55 huc] Vulg Edd: hii Bb Ab Fi Vc We
Vg Va Ba 56 iussi] iussit Edd Vg Va Vc 58 malum] Vulg Edd: mala Bb
An Fi Vc We Vg Va Ba 58 sua] *omitted* Va 60 dicebans] decebam Bb
61–62 paulo ... cognitionem] *omitted* Va 61–62 appellante] appellanti
Ba 62 ut] nec Ba 62 ad] Vulg: *omitted* Ww 62 cognitionem] Vulg:
cognitione Vc We cognitioni Edd Vg Bb An Fi Ba 62 servari] Vulg Edd
Vg Va Vc We: reservari Bb An Fi Ba 63 hiis] quibus We quibus verbis Edd
Vg 64 est] *omitted* Edd 65 fide] fidem We 66 quibus] verbis *added*
Ba 66 sequitur] tertium scilicet *added* Ba

55–63 Acts 25:17-21

1 capitulum 21] Capitulum 21 respondetur quamvis Paulus appellaverit ad Cesarem non tamen licet ad papam hereticum appellare Ox distinguit pulchre quando in causa fidei appellari non potest ad infidelem et quando hoc fieri potest Fr

5 cunque casu ad hominem contrarie secte liceat appellare. Et tamen apparenter ostenditur quod Paulus pro causa fidei Cesarem qui erat secte contrarie appellavit. Ex quo sequi videtur quod non esset inconveniens ad papam hereticum appellare, et per consequens appellare ab eo non licet quia pro eadem causa non est ab eodem et ad eundem appellandum, et ita predictae assertioni que
10 dicit quod licet a papa heretico appellare contrariari videtur. Unde quomodo ad istam contrarietatem respondere contingat enarra.

Magister: Pro dissolvenda contrarietate prefata dicunt quidam esse notandum quod dupliciter contingit ad aliquem pro causa fidei appellare. Uno modo quidem tanquam ad illum qui habet
15 questiones motas de fide iuxta sanam doctrinam ex officio terminare, et isto modo ad nullum hominem alterius secte sive fuerit paganus sive hereticus est pro causa fidei appellandum, quia ad solos summos pontifices catholicos et fideles ac generale concilium catholicorum spectat questiones fidei terminare, sicut ex sacris
20 canonibus patenter apparet. Aliter contingit aliquem ad alium pro causa fidei appellare, non quidem sicut ad illum qui habet causas fidei terminare, sed tanquam ad illum qui ex officio vel ex electione appellantis aut alio quovis modo potest cognoscere an appellans debeat pro causa huiusmodi ab emulis accusari vel in
25 iudicio a quo appellerat conveniri. Sic dicunt quod si aliquis super aliquo dubio fidei quod non est certum esse heresis nec est heresis dampnata explicite licet sit heresis dampnata implicite accusaretur coram episcopo, talis pro questione huiusmodi posset ad metropolitanum appellare. Non quidem tanquam ad illum qui
30 habet tale dubium diffinire, sed tanquam ad illum ad quem spectat scire et iudicare quod talis questio nec per episcopum nec

5 fidei] ad *added* Ba 6 contrarie] *omitted* Bb 7 esset] est Edd *omitted* Bb 9 et¹] *omitted* Ba 9 ita] sic Ba 9 predictae] predicti We 10 videtur] Edd Vg An Ba: videntur Bb Fi Vc We Va 11 respondere contingat] respondetur Ba 13 pro] aliqua *added* Edd 14 quidem] *omitted* Ba 14 tanquam] ut Edd 14 illum] eum Edd 14–15 questiones] conclusiones Va 19 spectat] spectant Vg 19 fidei] *omitted* We 19 ex] in Edd 20 aliter] Alio modo Ba 21 illum] alium We 22 illum] alium We 22 qui] *omitted* Bb 22–23 ex electione] electione Edd exlectione We 25 a quo] aliquo Edd Vg Va 25 appellerat] appellatus Edd Va appellat Ba 25 aliquis] quis Ba 26 heresis] heresim Ba *omitted* Bb 27–28 accusaretur] accaretur Va 28 questione] conclusione Va 30 habet] habeat Vc We 30–31 spectat] expectat We 31 nec¹] non Edd Vg Ba 31 nec²] ne Vc

per ipsum metropolitanum debeat terminari, sed quod est summo pontifici vel generali concilio reservanda. Per predicta contrarietas suprascripta dissolvitur, quia pro causa fidei in nullo casu est ad hominem secte contrarie appellandum tanquam ad illum qui questionem fidei habeat diffinire. Nec isto modo Paulus Cesarem appellavit. Sciebat enim quod Cesar fidem Pauli falsissimam reputabat. Aliquando tamen licuit pro causa fidei ad hominem secte alterius appellare tanquam ad illum qui ex officio vel electione appellantis vel alio quovis modo cognoscere potuit quod iudices sui de questione fidei se intromittere minime debuerunt, et hoc modo Paulus Cesarem appellavit. Sciebat enim Paulus quod nulla persecutio adhuc per romanos aut Cesarem contra christianos fuerat excitata, et ideo sciebat quod iudices Cesaris de tali questione secundum leges Cesaris se intromittere non debebant. Propter quod, ut habetur Act. 18, Gallio proconsul Achaie cum Paulus sibi accusaretur a iudeis quod contra legem persuaderet colere Deum, accusationem huiusmodi audire nolebat, dicens: “ ‘si quidem esset iniquum aliquid aut facinus pessimum, o viri iudei, recte vos sustinerem, si vero questiones sunt de verbo et nominibus et legis vestre vos ipsi videritis, iudex ergo horum nolo esse’, et minavit eos a tribunali”. Ex quibus verbis colligitur quod iudices missi a Cesare de hiis que pertinebant ad legem iudicandi potestatem minime habuerunt. Unde et Pilatus, sicut evangelica

32 ipsum] Vc We Ba: *omitted* Edd Vg Va illum Bb An Fi 32 debeat] debet Edd 32 terminari] determinari Edd Vg Va 33 pontifici] pontifice Bb 34 suprascripta] superscripta Bb supradicta Edd Vg Va 36 questionem] conclusionem Va 37 appellavit] appellaverat We 37–42 quod ... enim] *omitted* Vg 37–38 reputabat] reputaret Vc We reputavit Ba 39 vel] ex *added* Ba Sm 41 questione] conclusione Va 41 fidei] fide Ba 42 paulus¹] ad *added* Edd 42 paulus²] *omitted* Fi 43 adhuc] adhuc Bb 44 fuerat] fuerit We 45 questione] conclusione Va homine Bb 45 leges] legem We 45 cesaris] *omitted* An Fi 46 cum] *omitted* Va 47 quod] *omitted* Bb 47 persuaderet] persuaderat Ba 48 huiusmodi] eius Edd Vg Va 49 quidem] Vulg Edd Vg We: *cancelled* Vc quid Bb An Fi Va Ba Vcb 49 esset] *omitted* Ly Gs 49 aliquid] *omitted* Va Ba 49 aut] aliud *added* Va 50 vero] verbo Va 50 questiones] conclusiones Va 50 verbo] verbis Ba 51 et] Vulg: *omitted* Ww 51 vestre] Vulg Edd Vg Bb Vc We Ba: nostre An Fi Va 51 videritis] Vulg Edd Vg Va We Ba: videbitis Bb An Fi Vc 51 ergo] ego We Va: *omitted* Edd 51 horum] verborum Edd Vg 51 nolo] Vulg Edd Va Bb Fi Vc We Ba: noli An Vg 52 verbis] *omitted* We 53 a] ad Edd Vg Va 53 cesare] Cesarem Edd Vg Va 53 de] *omitted* Va 54 habuerunt] habebant Ba

55 patefacit historia, propter nullam accusationem que de lege as-
serebatur contra Christum reputavit se debere iudicare Christum,
sicut etiam ex Actibus Apostolorum c. 23 et 24 et 25 et 26 tri-
bunus Lysias, Felix preses, Festus preses, et rex Agrippa propter
60 illa que obieiebantur contra Paulum de lege et de doctrina Pauli
iudicabant ipsum minime puniendum. Paulus igitur sciens quod
talis questio etiam secundum leges et consuetudines romanorum
ad iudices et publicas potestates inferiores Cesare nullatenus per-
tinebat Cesarem appellavit, tanquam ad illum qui iudicaret talem
65 questionem ad iudices coram quibus Paulus fuerat accusatus mi-
nime pertinere.

Capitulum 22

Discipulus: Contra predicta quattuor michi obiectiones occur-
runt. Primo quidem videtur quod ex quo preses Festus sciebat
quod talis questio ad illum non spectabat non oportuit Paulum
5 propter hoc appellare ab ipso, quia appellatio vel est a gravamine
vel est a sententia. Paulus autem non appellavit a sententia Festi
quia nullam tulit nec a gravamine quia nullum volebat inferre,
nam si Paulus non appellasset volebat ipsum dimittere. Secundo
videtur quod Paulus non debuit Cesarem appellare, quia sciebat
10 eum inimicum fidei sue et quod sententiam daret contra Paulum.

55 patefacit] Ly Gs Bb Vc We Ba: patefecit Pz Vg Va patefit An Fi 55–56 asserebatur
deferebatur Edd Vg Va 56 contra] ipsum *added* Vg Va 56 christum¹] ip-
sum Edd 57 actibus] etiam *added* Vc 57 et¹ ... et²] *omitted* Va 57 et¹] *omitted*
omitted Edd Vg Ba 57 24] *omitted* Edd Vg 57 et²] Bb Vc We Sm: *omit-*
ted Edd Vg An Fi Ba 59 de²] *omitted* We Ba 60 ipsum] illum Edd Vg Va
61 leges] legem Va Vg 62 cesare] Cesaris Edd Vg Va 63 ad] *omitted* Bb
Vg 64 quibus] quo Va 2 predicta] dicta An Fi 3 quidem] quibusdam
Edd Vg Va 3 videtur] habetur Vc 3 quod] *omitted* Bb 4 illum] ipsum
Vc We eum Ba 5 gravamine] gravatione Va 6 est] Edd Vg Va Bb Vc
We: *omitted* An Fi Ba 7 gravamine] gravatione Va 7 inferre] gravamine
added Ba 8 volebat] nolebat Va 9 videtur] respondetur Ba 10 eum]
ipsum Edd

57–58 Acts 23:29 58 Acts 24:25 58 Acts 25:25 58 Acts 26:31

1 capitulum 22] Capitulum 22 solvuntur quattuor conclusiones insurgentes
quod Paulus appellavit ad hominem alterius secte Ox replicat et pulchre solu-
tiones quomodo iuste Paulus ad Cesarem potuit appellare quodque dupliciter
aliquis potest esse iudex in causa fidei et quomodo Athanasius compromisit
in paganum in causa fidei laudabiliter quod iniquum arbitrium nullatenus est
servandum quod multa iam illicita ex statutis ecclesie que primus illicita non
fuere Fr

Tertio apparet quod Paulus factus mentiebatur recognoscendo Cesarem iudicem suum cum tamen, presertim in causa fidei, non fuerit iudex suus nec superior. Quarto videtur quod ad hominem alterius secte liceat appellare tanquam ad illum qui possit questionem fidei terminare et diffinire. Nam ad illum licet pro causa fidei illo modo appellare qui potest esse iudex in causa fidei habens potestatem diffiniendi quid pertinet ad veritatem fidei orthodoxe. Sed hoc potest homo alterius secte. Nam sicut patet in libro De altercatione Athanasii contra Arium, Athanasius et emuli sui hominem paganum in iudicem pro causa fidei elegerunt. Ergo et ad hominem alterius secte est licitum pro causa fidei appellare. Hec sunt que movent me contra predicta. Tu autem aperi quomodo respondetur ad illa.

Magister: Ad primam obiectionem respondetur quod Paulus appellavit a Festo ad Cesarem propter gravamina que timebat. Timuit enim quod, quemadmodum Pilatus quamvis nullam causam mortis reputaret in Christo, tamen tradidit Christum iudeis crucifigendum, ita Festus traderet Paulum iudeis accusantibus occidendum, quamvis putaret ipsum Paulum crimen dignum morte nullatenus commisisse. Quod beatus Paulus aperte insinuat cum dicit Festo: “si vero nichil est eorum que hii accusant me, nemo potest me illis donare, Cesarem appello”.

Discipulus: Unde timuit Paulus quod Festus volebat tradere eum iudeis.

Magister: Ex hoc quod interrogavit Paulum an vellet ascendere Hierosolimam et iudicari apud ipsum de impositis, et ex hoc

11 paulus] de *added* An Fi Ba 11 mentiebatur] in recognoscendo in *added* Fi 14 liceat] licet We 14–15 questionem] conclusionem Va 15 terminare et] *omitted* Vc We Va 15 et] distinguere vel *added* Edd Vg 17 quid] quod Gs 18 sicut] ut Ba 19 altercatione] alteratione Va accusatione Fr 19 athanasii] Anastasii Fr 19–20 hominem] *omitted* Edd 20 elegerunt] eligerunt Ba 20 et] *omitted* Vc Ba 21 est licitum] licet Ba 21 appellare] Et *added* Ba 23 illa] ipsa Vc We 27 reputaret] reperiret Ba 27 christum] *omitted* Edd 30 nullatenus] com *added* Vc 30 beatus] *omitted* Edd 30 insinuat] insinuavit Vc We 30–31 cum dicit] dicens Edd 31 dicit] dixit Vc We 31 eorum] Vulg Edd Vg Va: horum Bb An Fi Vc We Ba 31 que] Vulg: de quibus Ww 32 me] *omitted* We 32 donare] Vulg Vc We: dare Edd Vg Va Bb An Fi Ba 34 eum] ipsum Vc We 35 paulum] Paulus Bb 36 iudicari] Kn: iudicium subire Edd iudicare Vg Va Bb An Fi Vc We Ba

18–19 Vigil of Tapsus, *Altercatio Athanasii contra Arium coram Probo iudice*, in PL 62, cols. 179–238 31–32 Acts 25:11

quod favorabilis esset iudeis accusatoribus Pauli. Ex hoc enim ipso quod volebat Festus se intromittere de questione que ad ipsum etiam secundum leges et consuetudines romanorum minime
 40 pertinebat ipsum suspectum habebat et ideo appellavit, quamvis etiam aliud motivum habuerit appellandi, ut, scilicet per appellationem liberatus a persecutione iudeorum in Iudea, deduceretur Romam ut ibi evangelium predicaret iuxta preceptum Christi, ut apparet Act. 23, demandantis et dicentis : “constans esto, sicut
 45 enim testificatus es de me Hierusalem, sic te oportet et Rome testificari”. Ad secundam dicitur quod Paulus nescivit Cesarem manifestum inimicum doctrine sue quia nondum Cesar persecutus fuerat christianos. Esto etiam quod scivisset eum inimicum, potuisset Cesarem appellare quia ex causa rationabili licet ad inimicum appellare, sicut etiam licet alicui ex causa se iudicio inimi-
 50 mici submittere. Paulus igitur volens a iudeis liberari et Romam ad evangelium predicandum adduci, appellavit, et licet scivisset Cesarem fidei inimicum, appellasset. Ad tertiam respondetur dupliciter. Uno modo quod Paulus erat inferior Cesare et Cesar erat
 55 iudex suus ordinarius. Aliter dicitur quod licet Cesar non fuerit iudex ordinarius Pauli tamen Paulus potuit se submittere iudicio Cesaris, quemadmodum papa potest se submittere iudicio subditi sui (2 q. 7 *Nos*), et ideo Paulus appellando Cesarem submitit se iudicio Cesaris infidelis quod sibi licitum erat ex causa rationa-
 60 bili.

Discipulus: Quomodo licuit Paulo se submittere iudicio Cesaris infidelis cum non liceat clericis se submittere iudicio secularium potestatum fidelium.

37 esset] erat Vc We Ba 37 accusatoribus] accusantibus Edd Vg Va Ba
 37 pauli] Paulum Edd Vg Va Ba 38 volebat] nolebat Vg 39 etiam]
omitted An Fi We Va 41 aliud] ad illud We 41 habuerit] habuit Edd
 Va 42 deduceretur] adduceretur Ba 43 ibi] ib We 44 23] 13 An Fi
 44 demandantis] Edd Vc Ba: de mandatis Bb An Fi We Va Vg 44 et]
omitted An Fi Vg 44 esto] Paule *added* Ww 45 es] ea Bb 45 me] in
added Ww 45 et] Vulg Vg: etiam Edd *omitted* Bb An Fi Vc We Va Ba
 46 secundam] secundum Ba objectionem *added* Edd Vg 47 sue] *omitted*
 Bb 47 nondum] nundum Vg 48 fuerat] fuit Ba 48 scivisset] scivit
 Ba 48 inimicum] fidei *added* Ba 50 iudicio] iurisdictioni Ba iudicio
 Bam 53 tertiam] rationem *added* Ba 54 et] quod *added* Ba 55 fuerit]
 fuerat Ba 58 sui] *omitted* Va 58 et] *omitted* Va 58 submitit] Vc Va
 Vg Ba: submittit Edd Bb An Fi We 59 infidelis] Bb: *omitted* Edd Vg Va
 An Fi Vc We Ba 62 clericis] clericos Edd 62 se submittere] *omitted* Fi
 63 fidelium] *omitted* An Fi

44–46 Acts 23:11 58 col. 496

Magister: Respondetur quod hoc quod clericis non liceat se in multis causis submittere iudicio secularium potestatum non est ex lege divina nec ex ordinatione Christi nec ex lege nature, sed ex lege positivo humano, ad quod ius Paulus minime tenebatur quia nec tunc extitit introductum, et ideo sibi licuit se iudicio Cesaris submittere quod fecit facto Cesarem appellando. Ad quartam respondetur quod dupliciter potest esse aliquis iudex in causa fidei. Uno modo est aliquis ordinarius iudex in causa fidei habens ex officio potestatem questiones fidei terminandi, et ad talem iudicem licet pro causa fidei appellare, sed talis iudex in causa fidei non potest esse aliquis alterius secte. Alio modo potest aliquis esse iudex quasi arbiter electus et hoc contingit dupliciter, quia dupliciter contingit compromittere in aliquem super causa fidei, vel scilicet promittendo quod illud tenebitur quod ipse secundum conscientiam suam reputaverit esse firmiter tenendum, vel quod illud tenebitur quod ipse iudicaverit esse consonum fidei christiane. Primo modo liceret compromittere in fidelem si nulla humana constitutio obviaret. Secundo modo licuit aliquando compromittere in aliquem infidelem. Sic Athanasius et heretici emuli sui in quendam paganum industrium et literatum compromiserunt, promittendo scilicet quod illud tenerent quod ipse iudicaret esse consonum fidei christiane. Qui auditis allegationibus utriusque partis pro Athanasio tulit sententiam, diffiniendo videlicet quod assertio Athanasii erat consona et necessario sequebatur ex libris christianorum, quos tam Athanasius quam sui adversarii receperunt, quamvis ipse iudex ipsos nullo modo susciperet.

64 quod¹] *omitted* Va quamvis *added* Edd Vg Va 64 quod²] Vc We Ba: *omitted* Edd Vg Va Bb An Fi 65 non] tamen *added* Edd 67 positivo] et *added* Ba 67 paulus] tunc *added* An Fi 67 tenebatur] respondere *added* Edd 68 iudicio] iurisdictione Ba 69 fecit] de *added* Edd Vg Va Vc Ba 69 facto] ad *added* Ba 71 habens] *omitted* We 72 questiones] conclusiones Va 73 talis] *omitted* Ba 74 aliquis¹] Bb: alicus Ba *omitted* Edd Vg Va An Fi Vc We 74 aliquis²] alius Edd Vg Va 76 compromittere] committere Edd Vg 76 in] *omitted* We 78 suam] sua Ly We 78 reputaverit] reputavit Edd 79 iudicaverit] iudicavit Edd Va 80 liceret] licet Vc Ba 80 in] *omitted* Bb We aliquem *added* Edd Vgm laicum *added* Ba 80 fidelem] Fi We Va Sm: infidelem Edd Vg Bb An Vc Ba 82 aliquem] *omitted* Ba 82 sic] Sicut Edd Vc Va Ba 83 quendam] quemdem Vg 83 industrium] industrem Edd 83 compromiserunt] promiserunt Edd 84 promittendo] compromittendo Ba 84 ipse] ille We 85 utriusque] utrique Pz 86 tulit] protulit Ba 86 videlicet] scilicet Ba 87 libris] litteris Ba 88 quos] quas Ba quod Ly Vg 89 ipse] ipsos Ba 89 ipsos] ipsorum Ba

90 **Discipulus:** Videtur quod Athanasius compromittendo in paganum peccavit mortaliter, se videlicet obligando ad heresim sustinendam si ipse paganus dedisset sententiam quod assertio hereticorum erat consona fidei christiane.

95 **Magister:** Respondetur quod Athanasius non peccavit, quia licet promitteret stare sententię pagani predicti non tamen promisit stare inique sententię eius, et ideo non obligavit se ad heresim sustinendam si diffinisset assertionem hereticorum fuisse consonam fidei christiane, quia iniquum arbitrium nullatenus est servandum (Extra, *De arbitris*, c. *Non sine* et c. *Exposita*). In tali enim compromisso subintelligenda est talis conditio licet non exprimatur: si arbiter non fuerit arbitratus inique.

100 **Discipulus:** Videtur quod Athanasius non debuit compromittere in paganum super questione fidei, cum secundum iura canonica etiam super rebus spiritualibus non liceat compromittere in laicum (Extra, *De arbitris*, c. *Contingit*).

105 **Magister:** Respondetur quod de rebus spiritualibus non potest compromitti in laicum est ex ordinatione ecclesie et non ex lege divina, et ideo Athanasius licite compromisit in paganum, quia tunc non erat prohibitum.

110 **Discipulus:** Miror quod Athanasius voluit compromittere in paganum cum pagani etiam testes nequeant esse contra christianos.

115 **Magister:** Respondetur quod ecclesia postquam habuit favorem imperatorum et regum multa statuit contra paganos que nec ex lege divina nec ex ordinatione Christi erant antea constituta, et ideo multa sunt modo illicita que tunc licita errant. Tunc enim licitum erat sub imperatore apostata militare. Unde et multi sancti martyres et alii christiani sub Iuliano apostata militabant et sibi in hiis que non erant contra legem divinam obedierunt sine

91 videlicet] scilicet Ba 92 ipse] ille We 94 non] nec Vg Va 95 promisit] Fi Vc We Ba Sm: promittit Edd Vg Va Bb An 96–97 sustinendam] suscipiendam Ba 99 sine] Fb Vc We Ba: *sum* Edd Vg Va Bb An Fi 99–100 compromisso] compromisso Edd Vg Va 100 subintelligenda] sub Ba 100–101 est ... fuerit] *omitted* Ba 100 conditio] ordinatio Edd 100 exprimatur] exprimat We 101 si] nisi Edd Vg Va 101 non] *omitted* Edd Vg Va 104 etiam] *omitted* Ba 104 liceat] licet Ba 107 est] *omitted* Edd Vg Va 108 ideo] *omitted* Edd 111 etiam] *omitted* Edd Vg Va 114 imperatorum] imparatoris Va 115 divina] *omitted* We 117 erat] *omitted* An Fi Vc 118 christiani] christiano Va 119 obedierunt] obediebant Ba

peccato. Nunc tamen nulli christiano liceret sub imperatore apostata militare. Sic nunc non esset licitum de fide compromittere in paganum. Tempore autem Athanasii non erat illicitum. 120

Discipulus: Que utilitas fuit quod Athanasius compromisit in paganum.

Magister: Respondetur quod multiplex fuit utilitas, quia catholici post sententiam pagani pro Athanasio fidem poterant liberius predicare et heretici multorum amiserunt favorem. Unde autem hoc accidit gesta illorum temporum te poterunt edocere. 125

Discipulus: Videtur quod Athanasius compromittendo in paganum se et fidem catholicam magno periculo exponebat, quod tamen debuit evitare. 130

Magister: Respondetur quod Athanasius periculo probabili se minime exponebat. Sciebat enim paganum illum virum esse magne fidelitatis et constantie ac eximie intelligentie, qua ordinem assertionum quarum una sequitur ex alia vel aliis, et etiam repugnantiam assertionum quarum una alteri adversatur sciebat advertere, et ideo Athanasius sciens predictum paganum virtutibus politicis et rationali scientia illustratum, ipsius iudicio modo predicto absque periculo probabili se commisit, licet non absque omni periculo qualitercunque possibili. Periculum autem qualitercunque possibile nullus vitare tenetur, quia per hoc a bonis impediretur permaximis. Esset enim similis illi de quo dicit Salomon Ecclesiasti 11: “qui observat ventum non seminat, et qui considerat nubes nunquam metet”. 135
140

120 tamen] vero Ba 120 liceret] licet Edd 121 nunc] *omitted* Vc 121 non] *omitted* Edd Vg Bb We Ba 121 licitum] illicitum Edd Vg Va Bb We Ba 125 magister] *gap* An 125 multiplex] illius Va 125 utilitas] utilitatis Va 126 athanasio] Achatius Va 127 multorum] *omitted* An Fi 129 athanasius] Achatius Va 129 compromittendo] se *added* Edd Vg Va 130 se et] *omitted* Edd Vg Va 132 athanasius] Achatius Va 133 virum esse] *omitted* Vc 134 magne] esse *added* Vc 134 ac] *omitted* Bb 134 qua] contra Edd Vg qui Va 135 vel aliis] *omitted* Edd 136 repugnantiam] repugnantia Va 136 adversatur] adversabatur Edd 137 et] *omitted* Ba 137 athanasius] Achatius Va 137 predictum] ipsum Ba 138 politicis] politum Va 138 rationali] rationabili Ba 138 scientia] *omitted* Bb 141 vitare] *omitted* Edd Vg Bb Vc We: evitare An Fi Va Ba 142 permaximis] promaximis Va 142–143 salomon] Sapiens Edd Vg Va 143 11] We Ba: primo Edd Vg Bb An Fi 2 Va 20 Vc Et *added* Ba 144 metet] etc.*added* Edd

143–144 Ecclesiastes 11:4

Capitulum 23

Discipulus: Ad principalem responsionem quam dedisti ad instantiam meam quod non est appellandum a papa pronuntiante diffinitive legem christianam esse falsam volo redire et eam magis
5 discutere. Cupio igitur audire quare assertores predicti asserunt expedire quod a tali sententia pape heretici appelletur.

Magister: Huius dicti inter alias rationes tres assignantur. Prima est ut contra sententiam iniquam in causa fidei adhibeatur remedium quod consuevit contra alias iniquas sententias adhiberi.
10 Secunda est ut cum maiori solempnitate iniqua sententia contra fidem prolata catholicam impugnetur. Tertia est ut satisfaciatur simplicibus et iuristis qui forte non crederent aliquam posse licite impugnare sententiam iniquam contra fidem, et huiusmodi impugnantem esse a catholicis defendendum, nisi contra eandem
15 appelletur.

Capitulum 24

Discipulus: Intellego rationes quare isti dicunt, quod nonnunquam expedit a tali sententia appellare, sed nescio motiva eorum, quare dicunt quod non est absolute necessarium a tali sententia
5 appellare. Ideo qua ratione moventur enarra.

Magister: Quod non sit absolute necessarium a tali sententia appellare servando scilicet formam et puncta que in appellatio-

2–3 instantiam] instan Bb 4 volo] nolo Edd Va 4 et] nec Edd Vg
5 igitur] enim Vc We Va 5 audire] scire Ba 6 tali] *omitted* Ba 6 heretici] *omitted* We 6 appelletur] appellantur Fi Ba appellatur Va 8 ut] *omitted* We 9–10 adhiberi] exhiberi Vc We 10 maiori] manifesta Edd Vg
11 prolata] lata Ba 11–12 satisfaciatur] Edd Vg Va Fi: satisfiat Bb An Vc We Ba 12 iuristis] *gap* Va 13 huiusmodi] huius Ly Gs Vg 14 impugnantem] *omitted* We impugnationem Ba 14 defendendum] defendendam Va
14 eandem] eadem Edd eam Fi 2 quare] Vc We: quas Edd Vg Va Bb An Fi Ba 2–3 nonnunquam] nunquam We 3–5 sed ... appellare] *omitted* Vg 4 necessarium] verum Va 6 sententia] iniqua *added* Edd Vg Va 7–8 servando ... servare] *omitted* Ba

1 capitulum 23] Capitulum 23 tres cause quare expedit a papa heretico appellare Ox ponit rationem tertiam quare expedit appellare a sententia pape heretica licet non sit necessarium Fr 1 capitulum 24] Capitulum 24 quod non est necesse in appellatione a sententia heretica pape servare formam que in aliis appellationibus Ox probat quod non est absolute necessarium appellare a sententia lata contra fidem quia sententia lata contra leges et canones licet non sit appellatione suspensa tamen non subsistit ipso iure et quia non potest firmitatem obtinere nec transire in rem iudicatam et quia contra fidem non currit prescriptio et certa alia propter que ab iniqua sententia appellare non oportet Fr

nibus secundum iura humana oportet servare sic ostendunt. Non magis est necessarium appellare a sententia prolata contra legem Dei et fidem christianam quam a sententia prolata contra canones et leges humanas. Sed a sententia prolata contra canones et leges humanas non est necessarium appellare, teste Gregorio nono qui, ut habetur Extra, *De sententia et re iudicata*, c. 1, ait: “sententia contra leges canonesve prolata licet non sit appellatione suspensa non potest tamen subsistere ipso iure”. Ubi dicit glossa: “sententia lata contra leges, id est ius constitutionis, ita quod hoc in sententia exprimat, nulla est ipso iure et citra appellationem rescinditur”. Ergo multo magis sententia lata contra fidem nulla est ipso iure absque omni appellatione. Ergo non est necesse absolute appellare a sententia lata contra catholicam fidem. Secundo sic. A sententia que non potest transire in rem iudicatam nec valet firmitatem sententie obtinere non est absolute necessarium appellare. Hec enim ratio assignatur in decretis (2 q. 6 § *Diffinitiva quoque*) quare a pluribus sententiis non est necesse appellare, ubi sic habetur: “si sententia lata fuerit contra res prius iudicatas, a quibus provocatum non est, sententia auctoritatem non obtinebit, et ideo ab ea appellare non est necesse”, et infra: “si plures iudices dati fuerint et unus tantum ex hiis pronunciasset proponitur, non videtur appellandi necessitas fuisse, cum sententia firmitatem iure non teneat”. Ex quibus colligitur quod a sententia que non potest transire in rem iudicatam nec firmitatem sententie obtinere non est necesse appellare. Sed sententia lata contra fidem non potest transire in rem iudicatam nec valet auctoritatem seu

8 servare] observare Edd Vg Va 9 prolata] lata Ba 10 et] contra added Ba 10 prolata] lata Ba 11 prolata] lata Vc We Ba 15 tamen] Fb: omitted Ww 15 subsistere] substituere Va 15 ubi] Ut Ly 16 lata] Gl Edd Vg Bb Vc We Ba: omitted An Fi Va 16 hoc] omitted Edd Va 16 in] omitted Edd 17–19 et ... iure] omitted Ba 21 nec] non Fi 23 6] c. *Si quis* added Edd 23 §] c. Fi 23 diffinitiva] Fb Vc We Va Ba: Diffinitivas Edd Bb Diffinitivasque Vg An Fi 24 quoque] Fb Vc We Va: omitted Edd Vg Bb An Fi Ba 25 habetur] habet Gs hereticus Vg 25 fuerit] omitted An Fi 25 iudicatas] inductas Edd Vg Va 27 ab ea] omitted Edd Vg Va 27 infra] Bb Vc We Ba: ita Edd Vg Va An Fi 28 fuerint] Fb Vc We Va Ba: fuerunt Edd Vg Bb An Fi 28 hiis] eis Edd 30 iure] Fb: iuris Ww 30 teneat] Fb: contineat Edd Vc We Va continet Bb An Fi Vg Ba 30 quibus] verbis added Edd Vg Ba 30 a] ex Va Vg 31 nec] valet added Edd

13–15 col. 393 15–18 Gloss, s.v. contra leges, col. 876 25–30 Gratian, *dictum post c. 40*, § *Diffinitiva quoque*, col. 482

35 firmitatem sententiae obtinere. Ergo ab illa non est necessarium
 appellare. Tertio sic. In nulla causa contra quam nulla prescrip-
 tio currere potest est necesse appellare ab iniqua sententia. Sed
 contra fidem nulla prescriptio currere potest quin sententia la-
 ta contra fidem catholicam revocetur quodcumque veritas fuerit
 40 manifesta, quia omne quod est fidei contrarium orthodoxe vanum
 et irritum est habendum. Ergo a sententia lata contra fidem non
 est necesse appellare.

Quarto sic. Iniqua sententia lata contra fidem non potest esse
 magis privilegiata quam sententia lata contra matrimonium. Sed
 sententia lata contra matrimonium tale privilegium non obtinet ut
 45 ab ea appellare sit necesse, quia licet a sententia lata contra ma-
 trimonium non sit appellatum ipsa tamen revocanda est quando-
 cumque fuerit ostensum fuisse iniquam, secundum quod colligitur
 manifeste ex sacris canonibus Extra, *De sententia et re iudicata*,
 c. *Lator* et c. *Consanguinei* et quampluribus aliis. Hinc glossa
 50 predicto capitulo *Lator* notat dicens: “contra matrimonium non
 currit prescriptio (33 q. 5 *Quod Deo*) etiam si ab illa sententia
 non fuit appellatum, quia sententia lata contra matrimonium non
 transit in rem iudicatam quin revocetur sententia quodcumque
 error sententiae fuerit detectus”. Ergo multo magis a sententia lata
 55 contra catholicam fidem non est necesse appellare. Quinto sic.
 Causa fidei est magis favorabilis et per consequens privilegiis
 debet gaudere maioribus quam causa matrimonii vel quecunque
 causa civilis. Sed causa matrimonii et nonnullae cause civiles tali
 privilegio gaudent quod non est necesse ab iniqua sententia ap-

34 sententiae] sententia We 34 ab illa] a sententia lata contra fidem Vc We
 34 necessarium] necesse Vc We Ba 35 nulla] illa Vc We Ba 36 potest]
 non added Vc We 38 catholicam] omitted Fi 39 manifesta] manifestata
 Edd Vc Ba 43–44 sed ... matrimonium] omitted Bb 44 non] omitted
 Edd Ba 45 appellare] non added Edd Vc We Ba 47 ostensum] ostensa
 We ipsam added Ba Sm 47 fuisse] omitted Va 47 iniquam] iniqua
 Vc Va 49 quampluribus] quamplurimis Edd We 49 glossa] in added
 Ba 51 quod deo] Gl Vc We Ba Sm: *Qui Deo* Va *Quando* Edd Vg Bb
 An Fi *Patri* added Ww 51 illa] ipsa Vc We 52 fuit] Gl: fuerit Ww
 53 sententia] omitted Ww 54 sententiae] omitted Ww 57 causa] cause
 Edd 57–58 vel ... matrimonii] Vc We Va Ba: omitted Edd Vg Bb An Fi
 Pb 58 nonnullae] civiles, sed nonnullae added Edd 58 cause] omitted Ba
 58 civiles] civilis We alie Va sed nonnullae cause civiles added Pbm

48–49 col. 394 49 col. 395 50–54 Gloss, s.v. permanere, col. 879 51
 col. 1251

pellare. Ergo multo magis causa fidei tali debet gaudere privilegio 60
ut ab iniqua sententia contra fidem non sit appellare necesse.

Capitulum 25

Discipulus: Rationes adverto quare dicitur quod non est ab-
solute necessarium appellare a sententia lata contra fidem, sed
ignoro quare ista assertio taliter modificatur, quod non est ne- 5
cesse appellare servando formam et puncta que in appellationi-
bus secundum iura humana oportet servare. Unde rationem istius
modificationis assigna.

Magister: Ad intelligendum illud quod queris distinguitur,
quia appellatio a sententia lata contra fidem quadrupliciter ac- 10
cipi potest. Uno modo pro libello continente formam appellatio-
nis que communiter consuevit in aliis appellationibus observari,
notante videlicet personam appellantem et contra quam appellat
et causam pro qua appellatur vel sententiam a qua appellatur et
tempus quo appellatur et alias circumstantias que ad appellatio- 15
nis formam debitam requiruntur. Aliter accipitur appellatio pro
voce qua quis absolute in presentia iudicis dicit “appello”. Un-
de glossa 2 q. 6 § *Forma appellationum* dicit: “si coram iudice

61 sententia] lata *added* Vc We Ba 3 fidem] catholicam *added* Ba 4 ista] *omitted* Va 4 assertio] fit et *added* Ba 4 quod] *omitted* Edd Vg Va Bb We dicendo Ba 5 que] *omitted* Bb 9 quia] quod Vc 9 a sententia] *omitted* Edd 9–10 accipi potest] Bb An Fi Vc We Va: accipitur Edd Vg potest sumi Ba 10 uno modo] Primo accipitur Edd Va Primo modo accipitur Vg 12 personam] persona Ba 12 appellantem] appellante Ba 12 contra] econtra Vg 12 quam] que Vg 12 appellat] appellatur Vc 13 et causam] *omitted* Vg 13 sententiam] sententia Edd Vg Bb An Fi Vc 13 appellatur²] *omitted* Vg 14 et] etiam Edd Vg 14–15 appellationis] ppellationis We 15 aliter] Secundo modo Edd 17 6] c. *Potest appellatione added* Edd 17 forma] Gl Vc: *Formam* Edd Vg Va Bb An Fi We Ba 17 appellationum] *omitted* Ba 17 dicit] dicens Edd Va Bb Vc

17 Gratian, *dictum post* c. 31, § *Forma appellationum*, col. 478 17–18
Gloss, s.v. in scriptis, col. 673

1 capitulum 25] Capitulum 25 rationes quare non est necesse servare formam appellationis quodque appellatio a sententia lata contra fidem accipitur quadrupliciter Ox ostendit quod non oportet observare omnia in appellationi a sententia hereticali pape que in appellationibus ab inferioribus iudicibus observari ius statuit de quadruplici modo appellandi et quomodo sit necessarium omni christiano appellare id est impugnare sententiam pape hereticam Fr

appellat sufficit si dicat ‘appello’”. Tertio accipitur appellatio pro
 20 impugnatione inique sententiae late contra fidem, et sic quicumque
 impugnaret sententiam pape latam contra fidem intelligeretur ap-
 pellare ab eodem, licet non diceret “appello”. Quarto potest dici
 appellatio a sententia pape lata contra fidem omne factum quo
 faciens ostendit se pape sententiam reprobare, detestare, seu hor-
 25 rere, et isto modo clerici romani qui se a communione Anastasii
 secundi, de quo habetur dis. 19 *Anastasius*, abegerunt, dici pote-
 rant appellatores quia facto ipsum tanquam hereticum reprobave-
 runt.

Discipulus: Duo prima membra istius distinctionis intelligo,
 sed alia duo non videntur convenienter assignari, quia secundum
 30 tertium membrum omnis impugnans verbo alicuius iudicis sen-
 tentiam diceretur appellare ab eodem, quod nullam verisimilitu-
 dinem habet. Secundum vero quartum membrum inobediens sen-
 tentiae iudicis absque omni verbo appellandi diceretur appellans.

Magister: Ad hec solvenda dicitur esse notandum quod se-
 35 cundum iura dupliciter appellare contingit, scilicet verbo et fac-
 to. Quod verbo appellare contingat tu concedis, quod etiam facto
 valeat quis appellare asserit Innocentius tertius manifeste qui, ut
 habetur Extra, *De appellationibus*, c. *Dilecti*, ait: “cum autem
 plus sit ad sedem apostolicam facto provocare quam verbo etc.”
 40 ubi dicit glossa: “plus est factis demonstrare quam verbis dicere”
 et glossa 11 q. 3 c. *Existimant* ait: “ipso facto appellamus”. Ex
 quibus verbis patet quod quartum membrum congrue assignatur,

18 sufficit] sufficienter Vg 18 si dicat] quod dicit Ba 18 tertio] modo
added Edd Vg Ba 18 accipitur] dicitur Ba 18 appellatio] appello Vg
 20 latam] *omitted* We 20 intelligeretur] intelligitur Edd 21 diceret] di-
 ceretur Edd Vg Va 21 appello] appellatio Va 21 quarto] modo *added*
 Edd Vg Ba 22 quo] quod We 23 faciens] patiens Edd 25 secundi]
 etiam Edd Vg 26 appellatores] appellantes Ba Sm 26 quia] de *added*
 Ba 29 convenienter] congrue Vc We 30 tertium] quartum Ba 32 habet]
 Etiam *added* Ba 32 vero] *omitted* Ba 33 appellans] appellandi Bb 34 hec]
 hoc Edd Va Ba 34 solvenda] solvendum Edd Vg Va dissolvendum Ba
 36 contingat] contingit Edd 37 valeat ... appellare] appellare contingat
 Ba 37 valeat] se *added* Vc 39–40 verbo ... quam] *omitted* Edd 41 et]
omitted Ba 41 glossa] etiam *added* Ba 41 11] Bb Vc We Va Ba: 5 Edd
 Vg An Fi 41 existimant] Fb: *Estimant* Ww 42 verbis] *omitted* Vc We
 42 patet] apparet Ba 42 membrum] est *added* Edd

25 col. 64 38–39 col. 432 40 Gloss, s.v. facto provocare, col. 947 41
 col. 666 41 Gloss, s.v. factis, col. 951

quia scilicet facto contingit appellare a sententia pape lata contra fidem. Non autem aliter contingit appellare facto a sententia pape lata contra fidem nisi facto ostendendo quod talis sententia est tanquam heretica reprobanda. Ergo quartus ille modus appellandi congrue assignatur. Quia vel plus vel non minus est manifeste et constanter asserere viva voce vel scripto sententiam pape esse hereticam quam facto innuere eandem sententiam pape esse hereticam, sed, sicut ostensum est, qui facto insinuat sententiam pape esse hereticam facto intelligitur appellare, ergo et qui verbo vel scripto sententiam pape tanquam hereticam constanter impugnat intelligitur appellare licet verbum appellandi non scribat vel proferat.

Discipulus: Dic quomodo secundum ista ad inconvenientia que intuli respondetur.

Magister: Ut responsiones ad illa percipias duo dicuntur esse notanda. Primum est quod sicut cuilibet christiano interest sententiam pape latam contra fidem catholicam detestari, impugnare, reprobare, et horrere, ita cuilibet christiano licet si voluerit ab iniqua sententia pape contra fidem catholicam lata appellare primo et secundo modo accepta appellatione, quia ab iniqua sententia potest quilibet cuius interest appellare. Secundo dicitur esse notandum quod, quia papale officium est supremum in ecclesia Dei nec est aliquis qui ex officio sit vero papa superior in spiritualibus, ideo quando papa profert sententiam contra fidem, subtilitates iuris que contra prelates inferiores proferentes sententiam contra fidem servantur, non sunt stricte servande, nec

43 scilicet] si Ba 43 contingit] contingat Ba 44 facto] *omitted* Edd 44–45 a ... facto] *omitted* Bb 44–45 pape] *omitted* Ba 45 ostendendo] ostendere Ba 45 quod] quia Bb An 46 reprobanda] computanda Edd reputanda Vg Va 47 vel¹] *omitted* Ba 49–50 quam ... hereticam] *omitted* Edd Vg 49 pape] *omitted* Ba 50 qui] quod Vg 51 pape] *omitted* Edd Vg 51 et] *omitted* Ba 53 verbum] verba Edd Vg Va 53 vel] nec Ba 54 proferat] profereat Bb proferatur Ba 55 dic] *omitted* Va Sm 55 secundum] *omitted* Edd Vg Va 55 ista ad] ad ista Edd Vg Va 57 illa] illas An Fi 57 percipias] intelligas Ba 58 cuilibet christiano] cuiuslibet christiani Ba 60 reprobare] improbare Vc *omitted* Bb 60 ita] et *added* Edd 60–62 cuilibet ... appellare] cuiuslibet christiani interest sententiam pape latam contra fidem catholicam si voluerit per appellationem sublevare vel ab ea quod idem est appellare Ba 60 licet] *omitted* Vc 60 voluerit] noluerit Va 61 pape] *omitted* Bb 61 lata] latam Pz Bb An Fi Ba 62 modo] modis Ba 63 sententia] pape *added* Edd 63 quilibet] *omitted* Vg 64 est] dicitur esse Edd 65 dei] *omitted* Edd Ba 68 sententiam] sententias We 68 servantur] servant Edd 68 sunt] *omitted* Bb

70 etiam littera legum civilium et canonicarum in hoc casu est omni-
 no servanda, sed oportet ad legem divinam et rationem naturalem
 ac intentionem legislatoris et ad legem quam instituisset si legem
 specialem de papa proferente sententiam contra fidem constituis-
 set, recurrere. Per hoc respondent ad primum inconueniens. Quia
 75 non omnis impugnans verbo alicuius iudicis sententiam dici debet
 appellans, tum quia non omnis interest appellare a sententia
 iudicis vel etiam reprobare, tum quia de modo appellandi a senti-
 tentiis iudicum inferiorum sunt posite leges expresse, et ideo qui
 in talibus non servat huiusmodi leges non intelligitur appellare.
 Sed secus est de omni christiano impugnante absque verbo appel-
 80 landi sententiam pape contra fidem, tum quia cuilibet christiano
 licet si voluerit a tali sententia appellare, quia talis sententia est
 prejudicialis omni catholico, et ideo sua interest talem sententiam
 impugnare, et per consequens sibi licet si voluerit a tali sententia
 appellare, exprimendo vocabulum appellandi; tum quia de modo
 85 appellandi a sententia pape contra fidem non sunt leges speciales
 institute, imo secundum leges a tali sententia cum in rem iudica-
 tam transire non valeat non est necesse appellare, et ideo quicun-
 que sententiam pape contra fidem latam verbo vel scripto con-
 stanter impugnat absque verbo appellandi, intelligitur appellare
 90 tertio modo et tantum valet secundum rem acsi verbum appellan-
 di proferret. Per predicta etiam patet ad secundum inconueniens
 quod intulisti, quia inobediens sententiae iudicis inferioris verbum
 appellandi nequaquam emittens non intelligitur facto appellare,
 quia cautum est in iure quod in hoc casu ad hoc ut aliquis intel-
 95 ligatur appellans oportet quod infra certum tempus viva voce vel
 scripto cum debitis circumstantiis vocem appellationis exhibeat.
 Sed de modo appellandi a sententia hereticali pape nichil est in

69 etiam] est Ba 69 canonicarum] canonicorum Edd Vg canonum Ba
 71 instituisset] statuisset Vc 71 legem²] lege We 73 per] Propter Edd
 Vg Va 73 hoc] igitur *added* Ba 73 respondent] respondendum Edd
 74 dici] dicere Edd 74–75 debet] oportet Bb An 75 appellans] appello
 Edd appellationis Va 75 omnis] cuiuslibet Edd Ba omni Va 76 tum] *omit-
 ted* Ly Gs 77 iudicum inferiorum] iudicis inferioris Edd Vg Va 79 sed]
omitted Edd Vg 80 fidem] latam *added* Ba 81 voluerit] noluerit We
 81 sententia¹] pape *added* We Ba 82 prejudicialis] preiudicalis We pre-
 iudicabilis Vc 88 latam] lata Bb An Vc Va Ba 89 impugnat] impu-
 gnant Ba Va 89 intelligitur] intelliguntur Ba 90 tertio] dicto Vc Va
 93 emittens] omittens Edd 94 quod] quia Va 94 ut] quod Edd Vg Va
 Ba 94–95 intelligatur] intelligitur Edd Vg Va 95 appellans] appellare
 Ba 96 exhibeat] adhibeat Edd Vg

iure statutum. Ideo eo ipso quod quis facto ostendit se reprobare sententiam pape tanquam hereticam, facto intelligitur appellare.

Capitulum 26

Discipulus: Quare non est aliquod speciale statutum in iure de modo appellandi a sententia hereticali pape.

Magister: Huius due cause assignantur. Prima est quia non est necesse a tali sententia appellare primo modo vel secundo accepto vocabuli appellationis eo quod talis sententia in rem iudicatam transire non potest. Secunda est quia leges fiunt de hiis que sepius accidunt. Raro autem accidit papam ferre sententiam hereticalem, ideo non est necesse de hoc legem statuere. 5

Discipulus: Leges generaliter facte sunt de modo appellandi. Quare ergo non sunt leges ille servande cum quis vult a sententia pape heretica appellare. 10

Magister: Ad hoc responsum est prius. Dictum est enim quod quia papa verus non habet superiorem ideo cum sententiat contra fidem non est necesse regulas generales de appellationibus datas servare. Hoc enim posset in periculum fidei redundare. 15

Discipulus: Videtur quod regule date de appellationibus strictius sunt servande cum quis vult a papa appellare quam si vult ab alio appellare quia maior reverentia exhibenda est pape quam

98 statutum] statum An Fi Ba Et *added* Edd Vg 98 ideo] Quia Va 98 se] *omitted* Ba 99 appellare] *omitted* Bb 2 aliquod] *omitted* We 3 modo] mandato Vc 4 assignantur] sunt Ba 7 est] *omitted* Edd 7 de] ex Edd 8 ferre] proferre Ba 9 legem] specialem *added* Ba 11 vult] *omitted* Ba 12 heretica] heretici Edd 12 appellare] appellaret Ba 14 superiorem] in terris *added* Edd Vg Va 18–19 quam ... appellare] *omitted* Ba 19 alio] aliquo Va 19 exhibenda] *adhibenda* Edd

13 1 Dial. 6.25

1 capitulum 26] Capitulum 26 quare non est speciale statutum in iure de modo appellandi a sententia pape hereticali Ox rationem dictorum c. 25 assignat ostendens quod papa si labitur in heresi minori gaudet privilegio quam similiter episcopus lapsus et quare iura non loquuntur de appellatione a papa heretico Fr

20 aliis inferioribus. Ergo regule que possunt derogare honori pape
strictissime sunt servande eo quod nullus debet gaudere maiori
privilegio quam papa.

Magister: Respondetur quod leges canonice et civiles secun-
25 dum diversitates causarum, personarum, temporum et periculi
quod imminet ac etiam circa alias circumstantias sunt magis stric-
te vel minus stricte servande vel penitus non servande, et ideo
quia papa ferens sententiam contra fidem gravius peccat quam
alius, quia peccatum ex dignitate augetur, facilius est etiam ha-
30 bere iustitiam de inferiori papa si tulerit contra fidem sententiam.
Maius etiam periculum imminet omnibus christianis ex sententia
hereticali pape, ideo si quis voluerit in communi forma a tali pape
sententia appellare in favorem fidei cui magis favendum est quam
pape, minus artandus est ad formam appellationis quam si ab alia
35 sententia iudicis inferioris duxerit appellandum. Unde et in hoc
casu in favorem fidei quantum ad multa minor est reverentia ex-
hibenda pape et minori debet privilegio gaudere, quemadmodum,
si accusetur, minori privilegio gaudet quam nonnulli alii presules
qui, ut habetur 2 q. 4 c. *Presul*, nonnisi cum 72 testibus debent
40 dampnari. Papa autem tali privilegio minime gaudet, teste glos-
sa ibidem que ait: “nunquid contra papam duplicabuntur testes.
Non. Imo duo sufficiunt et in hoc deterioris conditionis quia ip-
se sine comparatione aliorum creatus est maior et ideo sine spe
venie condemnandus est ut diabolus”. Ex quibus verbis patet
quod nonnunquam papa propter crimen ipsius minor privilegio

20 derogare] derogari Edd Vg Va 24 diversitates] diversitatem Edd Ba
24 personarum] et *added* Ba 25 circa] iuxta Vc We Ba 26 vel! ... stric-
te] *omitted* We 27 ferens] proferens Ba 28 alius] si idem faceret *ad-
ded* Ba 28–29 habere] haberi Ba 29 inferiori] quam de *added* Edd Vg
Va 30 christianis] christianibus Vc Ba 32 fidei] fides Pz 33 ab alia] a
Edd Vg Va 34 duxerit appellandum] appellasset Ba 34 duxerit] duxit Pz
34 et] *omitted* Edd Vg 36 pape] heretico *added* Ba 36 quemadmodum]
quemad Bb An Sm 37 accusetur] accusaretur Va 37 gaudet quam] gau-
deret quia Ba 38 qui] quia Edd 38 presul] presul *added* Edd 38 cum]
omitted Edd Vg 38 72] 12 Va 38 debent] We: debet Edd Vg Va Bb An Fi
Vc Ba 39 autem] *omitted* Va 39 minime] *omitted* Ba 41 non imo] Qui-
nimo Edd 41 imo] Nimio Pz 41 hoc] est *added* Ww 41 conditionis]
et *added* We 42 aliorum] illorum We 42 maior] Gl Sm: *omitted* Ww
43 condemnandus] dampnandus Edd Vg 44 nonnunquam] nunquam We
44 papa] *omitted* Va

38 col. 466 40–43 Gloss, s.v. presul, col. 653

gaudet quam inferiores episcopi. Quod precipue servandum est 45
quando ex crimine pape maius periculum imminet christianitati,
quod accidit quando papa contra fidem profert sententiam.

Capitulum 27

Discipulus: Applica supradicta ad interrogationem meam. Qua-
re scilicet dicitur quod a sententia pape heretica non est necesse
appellare servando formam et puncta etc.

Magister: Ad interrogationem propositam taliter applicantur, 5
quod videlicet non est necesse appellare a tali sententia pape pri-
mo modo et secundo accepto vocabulo appellationis, et propter
hoc in assertionem predicta est addita modificatio memorata. Ne-
cesse est tamen appellare tertio modo vel quarto a sententia pape
heretica quando scitur esse heretica, quia talis sententia est impu- 10
gnanda et qui scit eam esse hereticam facto debet ostendere quod
reputat eam hereticam.

Discipulus: Nunquid solus ille contra quem lata est talis sen-
tentia tenetur appellare taliter ab eadem.

Magister: Respondetur quod non solus ille sed quilibet ca- 15
tholicus sciens talem sententiam esse hereticam appellare debet,
quia aliter esset fautor pape heretici.

Discipulus: Nunquid tenetur infra certum tempus taliter ap-
pellare.

Magister: Respondetur quod non est tempus sibi determina- 20
tum, quia non oportet taliter appellare ne sententia transeat in rem
iudicatam sed ne appellans favere heretico videatur.

2–3 quare] quia Bb 3 scilicet] Bb An Fi We Ba supra Edd Vg Vc oc-
tavo Va 3 heretica] heretici Edd Bb Ba 5 propositam] prepositam Edd
6 videlicet] scilicet Ba 7 et secundo] *omitted* Bb 7 et¹] vel Ba 7 secundo] ■
modo *added* Edd Vg Va We Sm 9 est tamen] vero Bb 9 quarto] modo
added Edd 12 reputat] reputet Ba reputavit Va 12 eam] ipsam Vc We
esse *added* Edd Vg Va 13 talis] *omitted* Ba 14 eadem] eodem Edd Vg
Va 15 ille] ipse Vc 17 pape] *omitted* Vc 18–19 appellare] ne sententia
transeat in rem iudicatam *added* Edd 20–21 determinatum] determinandum
We Va 22 sed] et Va 22 favere] pape *added* Ba

1 capitulum 27] Capitulum 27 applicatur declarando quare in appellando a
sententia heretica pape non est necesse servare formam appellationis et quis
potest ab ea appellare Ox declarat dicta c. 24 breviter Fr

Capitulum 28

Discipulus: Ex his coniiicio quod talis modus appellandi tractari habet cum de fautoribus hereticorum exquisite inquiretur, ideo de hoc supersedeas et indica quomodo aliter respondetur
5 ad instantiam qua probavi quod a papa pronuntiante fidem catholicam esse falsam non est aliquatenus appellandum. Dixisti enim quod ad illam instantiam duplex datur responsio. Cum enim tractaverimus unam, dic aliam.

Magister: Dicitur quod a tali sententia necesse est appellare in
10 forma communi appellandi et infra tempus statutum a iure, quia aliter non audiretur quis contra sententiam pape si ipsam postea satageret impugnare. Pro hac autem assertionem potest taliter allegari. Qui a sententia iniqua infra tempus statutum a iure negligit appellare per interpretationem iuris late sententiae parere videtur
15 (Extra, *De sententia et re iudicata*, c. *Quod ad consultationem*). Qui autem sententiae paret ipsam impugnare non potest, quia quod semel approbatum est postea reprobari non potest (dis. 4 *In istis* et 8 q. 2 *Dilectissimi*). Ergo qui non appellat infra tempus statutum a iure postea non auditur, et ita appellare est necesse si quis
20 unquam voluerit sententiam pape hereticam impugnare. Secundo sic. Appellationis remedium est ad presidium innocentiae institutum (Extra, *De appellationibus*, *Cum speciali*). Ergo quanto magis innocentia impugnatur tanto magis necessarium est appellationis remedium. Sed quando papa pronuntiat diffinitive contra catholicum fidem christianam esse falsam, maxime innocentia
25

2 coniiicio] Kn: convinco Bb An Fi Vc We Vg Va Ba cogito Edd 3 inquiretur] inquiretur We inquiretur et Vc 7 quod] omitted Bb 9 dicitur] Dicitur Ba 10 appellandi] insuper added Edd Vg Va 10 et] omitted Bb Vc We Ba Sm 11 audiretur] audiemus Bb 12 autem] omitted Vc We 12 taliter] aliter Vg 13 qui] Quia qui Ba 15 quod] Fb Vc We Sm: *Qui* Edd Vg Va Bb An Fi Ba 17 reprobari] reprobare Ba 18 8] 9 Vg 18 tempus] empt Bb 18–19 statutum] assignatum Edd 20 unquam] iniquam Ba 21 sic] Edd Vg Va We Sm: si Bb An Fi Vc Ba 23 magis¹] maior Ba 23 impugnatur] impugnat Gs 24 quando] cum Vc We 24–25 contra] omitted Ba Sm 25 catholicum] We: catholicam Edd Vg Va Bb An Fi Vc Ba 25 christianam] omitted Vg Ba Sm ipsam Edd Vgm fidem christianam Vc 25 maxime] maxima Ba

14–15 col. 400 17 col. 5 18 col. 598 22 col. 437

1 capitulum 28] Capitulum 28 allegatur quare est necesse appellare a sententia heretica pape Ox tangit opinionem quod a sententia pape heretica necesse sit appellare pro qua allegatur Fr

impugnatur. Ergo tunc maxime necessarium est ad appellationis remedium convolare, et ita a tali sententia est necesse appellare. Tertio sic. Unoquoque utendum est ad usum ad quem noscitur institutum. Appellatio autem est instituta ut oppressi releventur, 2 q. 6 c. *Omnis oppressus* et c. *Ideo*, et in multis aliis sacris canonibus hoc idem habetur. Ergo appellatione est utendum ad relevandum oppressos. Sed catholici maxime opprimuntur si papa sententiat fidem christianam esse falsam. Ergo in hoc casu est precipue utendum appellationis remedio. Ergo a tali sententia est necessarium appellare.

Capitulum 29

Discipulus: Tam rationes quibus ostenditur quod non est necesse appellare a sententia pape diffinitive pronuntiantis fidem christianam esse falsam, quam rationes pro assertione contraria allegata apparentes michi videntur. Ideo peto ut referas quomodo respondetur ad utrasque. Primo autem respondeas ad rationes probantes quod non est necesse appellare.

Magister: Ad primam istarum dicitur quod non est necesse appellare a sententia lata contra leges et canones quia hoc est cautum in iure. Non est autem cautum in iure quod non est necesse appellare a sententia pape pronuntiantis legem christianam esse falsam. Ad secundam dicitur quod sententiarum que non possunt transire in rem iudicatam duplex differentia reperitur. Quaedam enim est sententia talis a qua si non appellat ille contra quem

26 impugnatur] imputatur Va expugnatur Ba 26 maxime] *omitted* Ba 27 convolare] convalere We 27 ita] sic Ba 28 tertio] modo *added* Va 28 sic] *omitted* Ba 30 2] 21 Edd Vg Va 30 omnis] Fb: *Cum omnis* Ww 30 in] *omitted* Edd Va 30 alii] *omitted* Bb 32 relevandum] revelandum Pz Sm 33 fidem] *gap added* An Fi 33 christianam] Bb Vc We Vg Va: catholicam sive christianam Edd christianam (et *added* Vgm) catholicam Vg catholicam An Fi Ba sive catholicam *added* Bb 33 est] erit (?) We 35 necessarium] necesse Vc We 35 appellare] etc. *added* Ly Gs 2 est] esse Bb 3 appellare *omitted* Ba 3 pape] heretici *added* Ba 6 respondetur] respondeant Ba 6 utrasque] Et *added* Ba 6 autem] tamen Edd *omitted* Ba 8 quod] *ideo added* Vc We 10 in iure¹] inquirere Bb 11 christianam] Christi Vg Va 14 talis] *omitted* Va 14 quem] quam Edd

30 col. 467 30 col. 471

1 capitulum 29] Capitulum 29 respondetur rationibus proximo capitulo allegatis Ox solvit rationes supra capitulo 24 positas Fr

- 15 fuerit lata eo ipso ipsi parere censetur. Talis est sententia lata
 contra fidem, et ideo a tali sententia est necesse appellare ne is
 contra quem fertur fautor pravitatis heretice reputetur. Alia est
 sententia que transire non potest in rem iudicatam, cui tamen ille
 20 contra quem fertur non censetur parere licet non appellet, et a tali
 sententia non est necesse appellare et de tali est sermo in decretis
 2 q. 6 § *Diffinitiva*. Ad tertiam consimiliter respondetur quod in
 illa causa contra quam non potest prescriptio currere cui si ille
 contra quem fertur non censetur parere licet non appellet, non est
 necesse appellare, et talis non est causa fidei. Ideo si feratur ini-
 25 qua sententia contra fidem necesse est appellare ne non appellans
 favere heresi iudicetur. Ad quartam respondetur quod causa fidei
 est magis privilegiata quam causa matrimonii quia causam fidei
 debet quilibet contra quem lata est pro viribus defensare, ideo ad
 defensionem fidei appellare tenetur. Non sic autem tenetur quili-
 30 bet defendere causam matrimonii, et ideo non semper est necesse
 appellare. Et per hoc patet responsio ad quintam rationem.

Capitulum 30

15 fuerit lata¹] fertur Vc We 15 fuerit] fuit Fi 15 eo] cio Bb 15 ipsi]
 ipse Edd *omitted* Va Ba 16 ideo] *omitted* Vc We Va 16 a] in An Fi
 17 fertur] talis sententia *added* Ba 18 cui] cum Va 19 appellet] Vc
 We Va Sm: appellaret Edd Bb Vg An Fi Ba 20 sententia] sententie Ba
 20–21 et ... tertiam] *omitted* Va 21 §] *omitted* Edd Vg 21 diffinitiva]
Diffinitive Ba 21 respondetur] *omitted* Vg Va 22 quam ... potest] *omitted*
 Va 22 potest] *omitted* Bb 22–24 cui ... appellare] non est necesse ap-
 pellare nisi ille contra quem fertur censeatur parere ex hoc quod non appellat
 Edd 23 appellet] appelleret Vg 24 et] *omitted* Edd sed Sm 24 non]
 autem Edd 25 appellare] et de tali est sermo in decretis 2 q. § *Diffinitiva*.
 Ad tertiam consimiliter respondetur quod in illa causa contra quam non potest
 prescriptio currere cui si ille contra quem fertur non censetur parere licet non
 appellet non est necesse appellare et talis non est causa fidei. Ideo si feratur
 iniqua sententia contra fidem necesse est appellare *added* Va et talis est causa
 fidei *added* Ba 26 heresi iudicetur] heresim videatur Ba 27–30 quia ...
 matrimonii] Vc We Ba: *omitted* Edd Vg Va Bb An Fi 29 non ... tenetur²]
omitted Ba 30 semper] *omitted* Ba 31 et] *omitted* We 31 hoc] hec We
 31 responsio] etiam *added* Edd Vg Va 31 rationem] *omitted* An

21 Gratian, *dictum post c. 40, § Diffinitiva*, col. 481

1 capitulum 30] Capitulum 30 respondetur secundo ad rationes allegatas 28
 capitulo Ox solvit notabiliter rationes capitulo 28 argutas Fr

Discipulus: Iste responsiones valde debiles michi videntur, quas tamen pro nunc nolo amplius pertractari. Ideo dic quomodo ad rationes in contrarium respondetur.

Magister: Ad primam respondetur quod quando sententia transit in rem iudicatam, nisi fuerit appellatione suspensa, tunc qui a sententia iniqua infra tempus statutum a iure absque causa rationabili neglexerit appellare, per interpretationem iuris late sententiae parere videtur. Sed quando sententia iniqua nullo modo potest transire in rem iudicatam, nec aliquo modo potest firmitatem sententiae obtinere, ille qui a tali sententia non appellat non intelligitur per interpretationem iuris parere eidem. Talis autem est sententia pape lata contra fidem, quia nullo modo potest transire in rem iudicatam, nec unquam potest aliquis per talem sententiam obligari. Ideo non est necesse appellare, sed sufficit absque verbo appellandi verbo vel facto pro loco et tempore sententiam detestari, et eo ipso intelligitur quis eidem sententiae dissentire, et talis dissensus loco appellationis est habendus. Ad secundam respondetur quod remedium appellationis est ad presidium innocentie institutum quando aliter quam per appellationem non potest innocentia esse tuta. Sed quando innocentia potest aliter esse segura quam per remedium appellationis non est simpliciter necessaria appellatio, licet nonnunquam possit esse utilis etiam licet innocentia aliter possit esse tuta. Nunc autem de iure innocentie catholici contra quem papa pronuntiaret legem christianam esse falsam aliter quam per appellationis remedium potest esse tuta, quia de iure talis sententia ipsum nequit aliquo modo ligare, et ideo de iure sufficit catholico absque verbo appellandi talem sententiam verbo vel facto impugnare et ei nullatenus obedire.

Discipulus: Quid si de facto catholicus non est tutus nisi appellet a tali sententia pape.

Magister: In hoc casu tenetur propter defensionem fidei et sue innocentie appellare. Si enim taliter dampnatum a papa alii

2 responsiones] rationes Vc 3 pertractari] tractari Ba 3 ideo] Imo Edd 9 nullo modo] non Ba 12 interpretationem] interpretatione Bb 12 autem] omitted Edd Vg Va Vc We 15 ideo] Imo Edd 16 verbo²] omitted Edd 18 dissensus] dissentiens Va 19 respondetur] dicitur Edd 19 est] omitted Bb 22 esse] tuta et added An Fi 23 possit] posset Ba potest Va 24 possit] posset Ba potest Va 24 de iure] omitted Edd 25 pronuntiaret] pronuntiat An Fi Ba 27 nequit] ipsum added Ba 28 et] omitted Edd Vg 30 est] esset Ba 30–31 appellet] appellaret Edd Vg Va Ba

christiani nollent defendere nisi vocem appellationis emitteret,
 35 necesse esset quod appellaret. Non quod de iure teneatur, sed
 quia aliter de facto tutus esse non potest. Ad tertiam respondetur
 quod si quis debet uti aliquo, utendum est eo ad illum usum ad
 quem institutum est. Non tamen omni tempore nec in omni ca-
 40 su utendum est quolibet ad illum usum ad quem institutum est.
 Medicina enim instituta est ad sanitatem consequendam et ideo
 qui debet uti medicina debet uti ipsa ad sanitatem consequendam.
 Non tamen debet quis omni tempore uti medicina intentione san-
 itatis consequende, quia hoc sepe esset impedimentum sanitatis
 et inductivum infirmitatis. Sic qui debet uti appellatione debet uti
 45 ipsa ut ab oppressione releveretur vel ne irrationabiliter opprimatur.
 Non tamen necesse est semper uti appellationis remedio si alio
 modo ab oppressione quis valeat relevari. Et ideo ab iniqua sen-
 tentia pape pronuntiantis fidem christianam esse falsam non est
 absolute necesse appellare, licet in casu quando oppressus aliter
 50 relevari non posset necesse esset appellare.

Capitulum 31

Discipulus: Postquam disseruisti quantum volui an ille, con-
 tra quem papa diffinitivam ferret sententiam quod lex christiana
 est falsa, posset appellare a tali iniqua sententia, et ibidem reci-
 5 tasti quod licet cuilibet christiano a tali sententia appellare, sed
 motiva illius assertionis minime adduxisti, ideo rogo ut eandem
 assertionem fulcire nitaris.

35 esset] est Va 35 quod²] Edd Vg Va An Fi: quia Bb Vc We Ba 35 teneatur]
 teneretur An Fi Ba 36 non] *omitted* Bb Va 37 debet] debe We 38–39 non ...
 est²] *omitted* Edd Sm 40 enim] Edd Va Vc We: *omitted* Bb An Fi Vg Ba
 41 ipsa] *omitted* Ba 42 quis] in *added* Fi 45 ipsa] ea Ba 45 ab] ip-
 sa *added* Ba 45 oppressione] oprimatione Pz 46 si] aliquo *added* Ba
 47 quis] quia Bb 47 ideo] imo Edd 48 non] nec Vc 49 licet] lice
 Ba 50 esset] est Ba 2 disseruisti] Vc We Va Ba Sm: asseruisti Edd Vg
 Bb An Fi 3 ferret] fert Edd 4 est] esset Ba 6 rogo] te *added* Ba

1 capitulum 31] Capitulum 31 quod cuilibet christiano licet appellare a sen-
 tentia lata contra fidem probatur quadrupliciter Ox allegat pro eo quod cuilibet
 christiano licet a sententia pape heretici appellare si inter duos contententes
 detur item quando res inter alios acta aliis nocet quod quilibet catholicus tene-
 tur plus defendere fidem quam consanguineos et filios quod iniuria Dei magis
 est vindicanda quam propria Fr

Magister: Quod cuilibet christiano a tali sententia licet appellare videtur multis modis posse probari. Primo sic. A sententia lata contra alium licet cuilibet appellare cui per talem sententiam fit preiudicium manifestum (Extra, *De sententia et re iudicata*, c. *Cum super*). Sed per sententiam pape quod lex christiana est falsa latam contra alium fit cuilibet christiano preiudicium manifestum, quia cum, teste Apostolo, una sit fides omnium, sententia lata contra fidem est in preiudicium cuiuslibet christiani. Ergo a tali sententia lata contra alium licet cuilibet christiano appellare.

Discipulus: Non videtur quod per talem sententiam aliis preiudicium generetur, quia res inter alios acta aliis non nocet Extra, *De fide instrumentorum*, c. *Inter dilectos*. Igitur sententia iniqua contra fidem lata contra aliquem aliis catholicis non nocet et per consequens non interest eorum a tali sententia appellare.

Magister: Respondetur quod illa regula: res inter alios acta aliis non nocet “fallit in multis casibus” secundum quod notat glossa Extra, *De sententia et re iudicata*, c. *Quamvis*. Nocet enim ut ibidem dicit glossa “cum cause sunt connexe”, et per consequens multo magis cum causa est una et eadem cuiusmodi est causa fidei que omnibus est communis. Et ideo cum fides catholica condempnatur, omnibus catholicis preiudicium generatur, quare omnibus licet si voluerint a tali sententia appellare.

Discipulus: Alia motiva adducas.

Magister: Secundo sic arguitur. Cuilibet licet appellando et defendendo suam prosequi iniuriam. Sed per talem iniquam sententiam pape cuilibet catholico fit iniuria. Igitur cuilibet licet a tali sententia appellare. Tertio sic. Unusquisque catholicus magis tenetur defendere fidem catholicam quam filios, consanguineos,

8 tali] iniqua *added* Vc We Ba 8 licet] liceat Vc We Ba Sm 12 super] frater Va 13 latam] lata Pz Ly Vg Va 14 fides] sedes Ba 15 est] *omitted* Bb 18 nocet] nocet] in multis casibus secundum quod glossa notat *added* Edd Vg Va 22 respondetur] Videtur Va 22 regula] *omitted* Bb 24 extra] Et Edd 24 sententia] sententiis Va 24 et] de *added* Bb 24 nocet] Fallit Ba notatur *added* Bb notat *added* An Fi 25 enim] *omitted* Bb 25 dicit] dicitur Ba 25 glossa] *omitted* Ba 25 sunt] sint Va Ba 26 cum] con Va 27 communis] et eadem Ba 27 ideo] imo Edd 29 voluerint] voluerit Bb 31 arguitur] *omitted* Ba 32 defendendo] prosequendo Ba 33 catholico] christiano Ba 34 sic] *omitted* Ba 35 filios] *omitted* Bb

11–12 col. 401 14 Ephesians 4:5-6 18–19 col. 348 23 Gloss, s.v. res inter alios, col. 903 24 col. 409 25 Gloss, *loc.cit.*

vel parentes, quia fides est illis omnibus preferenda. Ergo non
 minus licet appellare seu provocare pro fide catholica condem-
 pnatam quam pro parente, filio, vel consanguineo condemnato.
 Sed mater licet non posset agere pro filio, pro filio tamen con-
 dempnato appellare licet, 2 q. 6 c. *Non solent*, ubi sic dicitur:
 40 “sed etsi mater ex pietate provocaverit dicendum est et hanc au-
 diri debet”, ubi dicit glossa super verbo “provocaverit” : “pro
 filio condemnato vel pro consanguineo etiam possunt appellare
 aliqui”. Igitur multo magis pro fide catholica condemnata licet
 45 cuilibet catholico appellare seu provocare. Quarto sic. Non minus
 licet appellare a sententia inferente iniuriam, que est a catholicis
 maxime vindicanda, quam a sententia inferente iniuriam que mi-
 nus est a catholicis vindicanda, quia appellatio vel est vindicta
 quedam vel via quedam ad vindictam inferendam. Sed iniuria il-
 50 lata per sententiam iniquam pape diffinitive pronuntiantis legem
 christianam esse falsam est magis vindicanda a catholicis quam
 quecumque iniuria propria alicuius illata per sententiam iudicis in-
 ferioris. Ergo si licet appellare a sententia iudicis inferioris iniqua
 qua sententiaretur aliquis esse privandus bonis suis temporalibus
 55 vel puniendus in persona, multo magis licet cuilibet catholico ap-
 pellare a sententia pape pronuntiantis legem christianam esse fal-
 sam. Maior istius rationis videtur manifesta. Minor, scilicet quod
 iniuria illata per talem sententiam pape est magis vindicanda etc.,
 probatur, quia illa est iniuria Christi et Dei directe. Iniuria autem
 60 Dei magis est vindicanda quam propria, teste beato Gregorio qui,

39 mater] mulier Gs matri Vc 39 posset] possit Ba 40 licet] potest Ba
 40 solent] *solet* Ba 41 sed] quod Edd Ba 41 etsi] Fb: si Ww 41 mater]
 mulier Ly Gs 41 et] *omitted* Edd 41 hanc] hac Bb 42 provocaverit] pro
 filio Edd 42 pro] Sic pro Ba *omitted* Vg Va 43 vel] Gl Ba: *omitted* Edd Vg
 Va Bb An Fi Vc We 43 etiam] Gl: *omitted* Ww 43 appellare] appellari Bb
 Va Vg 44 aliqui] alii Edd 45 cuilibet] christiano *added* Edd 45 quarto]
 Tertio Va 48 catholicis] maxime *added* Bb 51 vindicanda] vitanda Vc
 52 quecumque] quaque Bb 52 alicuius] alicui Edd 54 sententiaretur]
 sententiaret Ly Gs 54 aliquis] aliquem Edd Vg 54 esse] *omitted* Va
 54 privandus] privandum Edd Vg 54 suis] *omitted* Ba Sm 55 puniendus]
 puniendum Edd Vg 55 cuilibet] cuicumque Vc 55–56 appellare] *omitted*
 An Fi Va 56 pronuntiantis] pronuntiantem Fi Va 57 videtur manifesta]
 apparet Edd Vg 57 videtur] dicitur esse Ba 57 manifesta] esse probata
 Va 59 directe] *omitted* An Fi 60 beato] *omitted* Bb

ut habetur 23 q. 4 c. *Si is*, ait: “si is qui prelatus est debitori dominico culpas impune dimittit, non mediocriter profecto offendit, qui debita celestis regis et domini sua presumptione resolvit. Ea namque que in nobis committuntur, facile possumus dimittere, ea vero que in Deum commissa sunt, cum magna discretione, nec tamen sine penitentia possumus relaxare”. Et Chrysostomus super Mattheum ait: “in propriis iniuriis esse quempiam patientem laudabile est. Iniurias autem Dei dissimulare nimis est impium”. Augustinus etiam ut habetur 23 q. 4 c. *Si ea* ait: “si ea de quibus vehementer Deus offenditur insequi vel ulcisci differimus, ad irascendum utique divinitatis patientiam provocamus”. Ex quibus patet quod iniuria Dei est precipue et magis quam propria vindicanda, et ita si licet a sententia inferioris iudicis inferente iniuriam propriam appellare, multo magis licet a sententia inferente Deo iniuriam, cuiusmodi est illa sententia pape qua condempnatur fides catholica, appellare.

Capitulum 32

Discipulus: Hec ultima ratio tripliciter videtur deficere. Primo quia auctoritates non loquuntur de omnibus christianis, sed tantummodo de prelatis qui debent Dei iniuriam vindicare. Secundo quia si concluderet, probaretur per illam quod necesse esset cuilibet catholico a tali sententia appellare, sicut cuilibet catholi-

61 23] 323 Vg 61 4] *omitted* Vg 61 is¹] sic *added* Edd Va 61 est] *omitted* Bb *cancelled* Vg 62 culpas] culpa Ba 62 dimittit] dimittat Vg Va Ba 62 profecto] pro facto Vg pro facto Va Vc (profecto Vcm) 63–64 ea namque] Fb Edd: Nam eaque Bb An Fi Vc We Vg Va Ba 64 que] Fb Edd: *omitted* Bb An Fi Vc We Vg Va Ba 65 nec] non Ba 67 ait] *omitted* Vc 67 quempiam] quispiam Ba 68 impium] Et *added* An Fi 69 ea²] *omitted* Bb 70 vel] Fb Edd: et Bb An Fi Vc We Vg Va Ba 70 differimus] diffinimus Va 71 divinitatis] Fb We: deitatis Edd Vg Va Bb An Fi Vc Dei divinitatis Ba 71 quibus] verbis *added* Ba Sm 73 licet] liceat Ba 75 illa] *omitted* Ba 75 condempnatur] dampnatur Ba 76 catholica] cuilibet catholico *added* Ba 2 tripliciter] dupliciter Pz Vg Va 3–4 tantummodo] tantum Va 4 vindicare] vendicare Fi 5 illam] ipsam Vc We

61–66 col. 912 67–68 Ps.-Chrysostomus, *Opus imperfectum in Mattheum, homilia quinta*, in PG 56, col. 668 69–71 col. 926

1 capitulum 32] Capitulum 32 arguitur contra quartam rationem proxime dictam et respondetur tripliciter Ox replicat contra ultimum dictum c. 31 et solvit ad intelligendum qua necessitate cuilibet iniuriam Dei tenetur vindicare Fr

- cus tenetur iniuriam Dei vindicare. Tertio quia ex ipsa sequeretur quod quilibet criminosus excommunicatus et infamis posset a tali sententia appellare sicut quilibet criminosus excommunicatus et infamis potest propriam prosequi iniuriam, immo etiam inimicus posset a tali pape sententiae appellare, quia inimicus potest prosequi iniuriam propriam, ergo multo magis iniuriam illatam Deo si illa ratio procedit. Hec sunt que illam rationem impedire videntur. Tu autem dic qualiter potest ad ipsa responderi.
- 15 **Magister:** Ad primam istarum posset aliquis dicere quod auctoritates superius allegatae insinuant iniuriam Dei esse vindicandam a prelati, etiam manifestant quod omnes catholici quantum licet et expedit pro gradu et officio uniuscuiusque debent iniurie illate Deo occurrere. Et ideo appellare ab iniqua sententia non solum conveniat prelati sed etiam subditis. Eo enim ipso quod prelati debent iniuriam Dei vindicare, licebit subditis (si plus non possunt vel statui eorum non competit) a tali sententia appellare, quia minus est appellare quam vindictam exercere. Si ergo prelati debent vindictam exercere in illos qui iniuriantur Deo licebit eis a tali sententia appellare. Ad secundam dicitur quod per dictam rationem non probatur quod aliquis teneatur a tali sententia appellare nisi quando non potest convenienter aliter quam appellando tali inique sententiae obviare, et in hoc casu conceditur quod necesse est a tali sententia appellare. Nec intendunt illi qui dicunt non esse necesse appellare a tali iniqua sententia quod

8 posset] potest Edd Vg Va 8–10 a ... potest] *omitted* Edd Vg Va 9 excommunicatus] *omitted* Bb 10 prosequi] insequi Edd 10–12 immo ... propriam] Vc We Ba: *omitted* Edd Vg Va Bb An Fi 13 illa] *omitted* Edd 14 tu] Tua We 14 potest] poterit Ba 14 ipsa] ipsam Va 15 primam istarum] Edd Vg Va: primum istorum Bb An Fi Vc We Ba 15 aliquis] quis We 15 quod] eo ipso quod *added* Vc We eo ipso *added* Ba 16 superius] superioris We 16 allegatae] inducte Ba 16 dei] *omitted* Edd 17 manifestant] manifestat Pz Vg Va Bb We 17 quantum] in quantum Ly Gs 18 uniuscuiusque] uniuscuiuscunque Vg Va 19 ideo] cum *added* Vc 19 sententia] pape *added* Ba 20 conveniat] convenit Edd Ba 20 enim] *omitted* We Ba 21 dei] de Vc 21 si] Vc Sm: sed Edd Vg Va Bb An Fi We Ba 22–23 appellare¹] et appellationem prosequi cum effectu. Porro ex hac obiectione tua sequi videtur quod saltem prelati licet a tali sententia appellare *added* Vc We Ba 24 illos] eos Edd Vg Va 24 iniuriantur] iniuriuntur Edd 25 secundam] secundum Pz 26 dictam] predictam Vc Sm 26 probatur] probaretur Edd Vg Va 29 a] *omitted* Va 30–31 quod ... necesse¹] *omitted* Bb

in nullo casu sit necesse appellare, sed non est regulariter necesse, quia quando regulariter est necesse appellare ab aliqua iniqua sententia, hoc est ne talis sententia transeat in rem iudicatam. Ob hanc autem causam nunquam est necesse appellare a sententia lata contra fidem. Sed ob aliam causam potest alicui incumbere necessitas appellandi, puta si aliter propter malitiam vel negligentiam vel imperitiam aliorum vel ob aliam causam non posset talem iniquam sententiam impugnare. Ad tertiam potest dici quod si non esset alius quam criminosus et infamis qui vellet causam fidei prosequi contra papam pronuntiantem fidem christianam esse falsam, criminosis et infamibus liceret a tali sententia appellare et prosequi suam appellationem, essentque tales audiendi. Idemque posset dici de inimicis in favorem fidei christiane. Tales tamen ad testificandum non essent aliquatenus admittendi. Si autem essent alii bone fame et non inimici, non essent predicti audiendi si a tali sententia appellarent, et tamen essent audiendi si propriam prosequerentur iniuriam, quia non essent alii qui eorum iniuriam prosequerentur.

Capitulum 33

Discipulus: Satis disputavimus an liceat a sententia pape appellare si diffinitive pronuntiaret contra catholicum fidem christianam esse falsam. Ideo ad interrogationem aliam me converto, an videlicet a sententia quacunquē pape qualemcunque heresim continente liceat appellare. Unde de hoc unam vel plures narra sententias.

31 nullo] illo We 31 casu] *omitted* Va 31–32 necesse¹] appellare ab aliqua iniqua sententia *added* Edd 32 quando] quandoque Vc 32–33 ab ... sententia¹] *omitted* Edd 33 talis] iniqua *added* Vc 33 iudicatam] Et *added* Ba 34 autem] *omitted* Ba 35 fidem] fem Ba 35 sed] Edd Vc We Ba: Si Bb An Fi Vg Va 37 imperitiam] peritiam Fi 37 ob] aliquam *added* Ba 37 posset] efficaciter Vc We Ba 38 tertiam] tertium We 39 quam] *omitted* Bb 40 christianam] Christi Edd Vg Va 42 essentque] et essent Ba 42 idemque] Idem etiam Ba 44 essent²] audiendi *added* Bb 45 si] et Bb 50 liceat] Vc We Ba: licet Edd Vg Va Bb An Fi 51 diffinitive] *omitted* Vc 51 pronuntiaret] pronuntiet Vc We 51 contra] *cancelled* Vg 51 catholicum] We Ba: catholicos Edd catholicam Bb An Fi Vc Va *cancelled* Vg 51 fidem] fidem *added* Vc 53 videlicet] scilicet Vg Ba *omitted* Edd 54 continente] continentem Bb 54 narra] enarra Ba

49 capitulum 33] Capitulum 33 quod appellare licet a sententia pape qualemcunque heresim continente Ox allegat quod a sententia pape qualemcunque continet heresim explicitam vel implicitam licet appellare Fr

Magister: Tenentes quod nunquam licet appellare a papa dicerent quod nulli liceret a tali sententia appellare. Alii autem dicerent quod ab omni sententia pape, qualemcunque heresim contineat, sive dampnatam explicite sive solummodo implicite, licet appellare.

Discipulus: Pro ista secunda sententia nitere allegare.

Magister: Quod a tali sententia liceat appellare sic probatur. Ab omni sententia pape licet appellare quam est licitum impug-
 65 heresim dampnatam explicite vel implicite impug-
 70 nare. Sed a papa diffinitive pronuntian-
 75 te et determinante maximam heresim esse tenendam, quod fides
 christiana videlicet est falsa, licet appellare. Ergo a papa heresim
 que videtur minima pronuntiante diffinitive esse tenendam licet
 appellare, et ita quamcunque heresim sententiaverit esset tenen-
 80 dam, liceret appellare. Tertio sic. Idem iuris est in parte quod in
 toto. Ergo idem iuris est de heresi que partem fidei catholice vide-
 tur destruere et de heresi que totam negat catholicam fidem. Sed a
 papa pronuntiante totam fidem Christi esse falsam licet appellare.
 Ergo a papa pronuntiante quamcunque heresim cuicunque veri-
 tati catholice adversantem esse tenendam licet appellare. Quarto
 sic. Ratio quare a papa pronuntiante fidem christianam esse fal-
 sam licet appellare est quia talis papa est hereticus et destruit

59 sive²] dampnatam Vc We Ba 61 nitere] nitaris Edd Vg Ba intelligatur
 Va 62 liceat] licet Va 64 licet¹] *omitted* Bb 64 omnem] Edd Vg Va
 Bb Vc We: omnibus An Fi Ba 65 vel implicite] *omitted* Bb 66 iuris]
 videtur Edd 66 est] esse Edd *omitted* Ba 67 14] Fb We Ba: 24 Edd Vg
 Va Bb An Fi Vc 68 ultimo] si Edd Vg Va 68 maxima] magna Vc 70 et
 determinante] *omitted* Bb 70 determinante] declarante Edd 71 videlicet]
 scilicet Ba 71 est] esse Edd sit Ba 71–72 heresim ... minima] *omitted*
 Edd 72 minima] An Fi Vc We Va Ba: maxima Vg Bb 72 diffinitive ... te-
 nendam] quamcunque heresim cuicunque catholice veritati adversantem esse
 tenendam Edd 73–74 et ... appellare] *omitted* Edd 73 ita] in added Vg
 73 quamcunque] quamtuncunque Vg Va 74 sic] *omitted* Ba 74 quod]
 et Ba 75 est] et An Fi 75 de] in Ba 75–76 que ... heresi] *omitted* Ba
 75–76 videtur] vide We 76 fidem] et in heresi que negat partem *added*
 Ba 76 a] de Va 78 ergo] et *added* Ba 81 est¹] *omitted* Ba

catholicam fidem. Sed papa pronuntians diffinitive quamcunque heresim esse tenendam est hereticus et destruit catholicam fidem. Ubi autem est eadem ratio debet esse idem ius. Ergo a papa quamcunque heresim pronuntiante diffinitive esse tenendam licet appellare. Pro hac assertionem possunt adduci rationes supra cap. 18 inducte, quia ille probant quod ab omni papa heretico licet appellare, quamvis patentius quodammodo concludant quod a papa pronuntiante fidem christianam esse falsam licet appellare. 85

Capitulum 34

Discipulus: Ex predictis aduerto quod secundum istos non refert ad hoc quod liceat a papa heretico appellare an papa diffinitive pronuntiet legem christianam esse falsam, vel quamcunque heresim que fidei obviet orthodoxe, quamvis etiam plures tenerent talem assertionem fidei catholice nullatenus repugnare. 5

Magister: Verum dicis, quia indubitanter tenent quod omnis heresis, quantumcunque a christianis etiam eruditis et in scriptura sacra peritis reputetur catholica, est a quolibet catholico sciente eam veritati contrariari catholice impugnanda, et ideo licet omni catholico a papa pronuntiante diffinitive quamcunque heresim esse tenendam appellare. 10

Discipulus: Quid si papa non pronuntiat diffinitive aliquam heresim esse tenendam, sed publice docet et predicat aliquam heresim esse tenendam, nunquid licet appellare ab ipso. 15

Magister: Respondetur quod appellare licet. Qualiter tamen et quando liceat appellare oportet attendere diligenter. Aut enim papa docet, predicat, dogmatizat aut asserit heresim contrariam

85–86 appellare] Et *added* Ba 86 hac] ista Edd Vg Va Ba 86 possunt] possent An Fi 88 concludant] concludunt Ba Va 89 christianam] Bb Fi Vc We Ba: catholicam Edd Vg An Va christianam *added* Edd Vg Va 89 appellare] etc. *added* Edd 2 quod] quia Ba 3 a papa] ab Edd Vg Va 4 pronuntiet] nuntiet Bb pronuntiat Edd Va 4 legem] fidem Edd 5 obviet] obviat Edd Sm 6 catholice] orthodoxe *added* Ba 7 tenent quod] tenet quia Vg 7 omnis] Vc We Ba Sm: cum Edd Vg Va Bb An Fi 9 sciente] We: scienti Edd Vg Va Bb An Fi Vc Ba 10 ideo] hoc *added* Vg 11 quamcunque] *omitted* An Fi 13 discipulus] Magister Ba 14 et] tenet vel *added* Edd 15 nunquid] nunquam Bb 17 appellare] *omitted* Ba

1 capitulum 34] Capitulum 34 quod licet appellare a papa licet non diffiniente per sententiam sed publice docente tenendam esse qualitercumque heresim Ox similiter a doctrina eius heretica sed ibi distinguendum est Fr

20 veritati catholice quam tenetur explicite credere, et tunc statim
 licet appellare non tantum a doctrina iniqua sed etiam a docente
 tanquam heretico, quia talis papa statim sine examinatione maiori
 est hereticus reputandus. Si enim papa assereret non esse in divi-
 nis tres personas distinctas cum teneatur explicite credere Patrem
 et Filium et Spiritum Sanctum esse distinctas personas, statim
 25 papa censendus est hereticus. Aut papa predicat vel dogmatizat
 heresim contrariam veritati quam non tenetur explicite credere,
 puta si predicaret David non fuisse filium Isay vel Ieroboam non
 fuisse regem Israel, et tunc non est statim appellandum a papa.
 Sed si de assertionem oritur scandalum, est subtiliter indagandum
 30 an paratus sit corrigi suam assertionem revocando. Si autem non
 est paratus corrigi tunc licet appellare, impugnando videlicet doc-
 trinam hereticam et docentem hereticum si fuerit pertinax depre-
 hensus.

Capitulum 35

Discipulus: Non videtur quod in hoc casu sit appellandum a
 papa, sed magis apparet quod accusandus est papa. Nam appel-
 latio seu provocatio vel fit a iudice vel se gerente pro iudice, vel
 5 fit extra iudicium ne aliquid fiat in preiudicium appellantis super
 eo pro quo appellat. Sed primo modo non est appellandum a pa-

19 credere] tenere Edd 20 tantum] solum Ly Gs *omitted* Pz Vg 20 sed] *omitted* Ly Gs 21 statim] *omitted* Edd 22 assereret] asserit Edd Vg Va asseret Ba 23 cum] tamen Edd 23 teneatur] tenetur Edd Vg 24 sanctum] scilicet *added* Vc 24 esse] tres *added* Ba 25 est] esset We Ba esse *added* Bb 26 veritati] catholice *added* Ba 28 et] *omitted* Vc 29 de] tali *added* Ba 31 videlicet] *omitted* Ba 31–32 doctrinam] suam *added* Ba 32 docentem] tanquam *added* Vc Ba dicentem tanquam We 32 hereticum] heresim Edd 3 apparet] videtur Edd Vg Va Ba 4 vel²] a *added* Ba 5 aliquid] quid Vc 6 pro quo] Vc We: super quo Ba quod Edd Vg Va Bb An Fi 6 sed] Si Pz

22–23 OP III, *Epistola* 14.21

1 capitulum 35] Capitulum 35 quod in casu proxime dicto non licet appellare probatur et solvitur Ox replicat et solvit Fr

pa si docet aut predicat hereticam pravitatem, quia docendo aut predicando non tenet locum iudicis nec se gerit pro iudice sed gerit se pro doctore vel predicatore aut assertore. Nec secundo modo est in hoc casu appellandum a papa, quia talis appellatio est respectu alicuius futuri ne fiat, sicut quando aliquis appellat ne electio aliqua fiat in preiudicium appellantis, talis appellatio respicit electionem futuram, ne videlicet fiat. Sed assertio pape heretica quam predicavit aut docuit est preterita. Ergo a papa taliter predicante non est appellandum secundo modo.

Magister: Dicunt nonnulli, sicut tactum est prius, quod non intendunt loqui de appellatione stricte secundum quod in iure positivo accipitur quando dicunt quod licet appellare a papa docente hereticam pravitatem, sed intendunt loqui de appellatione largissime secundum quod omnis impugnatio facto vel verbo pape docentis hereticam pravitatem potest dici appellatio, et isto modo licet appellare a papa heresim predicante, quia licet cuilibet catholico talem heresim impugnare et papam si fuerit pertinax accusare.

Discipulus: Isti loquuntur improprie cum dicunt quod omnis impugnatio pape potest dici appellatio, quia manifestum est quod omnis accusatio est impugnatio, accusatio autem distinguitur ab appellatione, ergo non omnis impugnatio est appellatio.

Magister: Isti, ut dixi, de proprietate locutionis in hac materia non curant.

Discipulus: Quare.

Magister: Quia, ut dixi prius, non reputant necessarium absolute appellare quantum est de iure in quocunque casu a papa heretico vel heresim predicante, vocando appellationem quando verbum appellandi emittitur. Sed si quis voluerit vocare appellationem omnem impugnationem pape heretici, sic dicunt quod necesse est appellare. Si autem dicat quis quod non sit utendum

8–9 pro ... gerit] *omitted* Bb 9 pro] iudice *added* Fi 11 respectu] *omitted* An Fi 11 futuri] *omitted* Ba 11 aliquis] quis Ba 12 appellantis] sui Ba 12 appellatio] futurum tempus *added* Ba 13 respicit] et Ba 13 videlicet] *omitted* Bb 15 est] *omitted* Bb 16 non] *omitted* Bb 18 accipitur] accipiunt Ba 18 quod] non *added* Edd 26 quod] non *added* Ba 29 ut] prout Edd Vg 29 proprietate] improprietate Vc 29 locutionis] sermonis Ba 29 materia] loqui *added* Ba 30 non] *omitted* Bb 32 reputant] esse *added* Edd 34 vocando] notando Edd 36 omnem] esse We 36 impugnationem] impunctionem Pz 37 autem] vero Ba

40 appellatione in isto sensu, de verbis contendere nolunt, et ideo
in hoc sistunt quod papa predicans heresim modo predicto est a
catholicis impugnandus.

38 ideo] imo Edd 39 predicto] non